

Limuviinasta normien purkuun – Kehysanalyysi suomalaisesta alkoholikeskustelusta vuonna 2017

Tiedeviestinnän
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
31.10.2019
Sampo Marski

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
1. METODIN ESITYS	13
1.1. Kehysanalyysi	13
<i>1.1.1. Kehystämisen eri muodot</i>	13
<i>1.1.2. Priorisointihypoteesi</i>	15
<i>1.1.3. Miksi kehystäminen on tärkeää?</i>	15
1.2. Kehysanalyysin ja diskurssianalyysin erot	16
1.3. Kehysanalyysin ongelmat	17
1.4. Kuvaileva sisällönanalyysi	18
1.5. Näkökulmarelativismi	18
1.6. Kehys- ja sisällönanalyysin käyttö	20
2. SISÄLLÖNANALYYSI – HELSINGIN SANOMAT	23
2.1. Touko-kesäkuu	23
2.2. Syyskuu	24
2.3. Joulukuu	25
2.4. Juttutyypit	25
2.5. Uutisten osat	27
2.6. Suhtautuminen uudistukseen	28
2.7. Teemat Helsingin Sanomien kirjoituksissa	29
<i>2.7.1. Teemana tiede</i>	31
<i>2.7.2. Hiipuneet teemat</i>	32
2.8. Puolueiden puheenvuorot Helsingin Sanomissa	32
3. SISÄLLÖNANALYYSI – SUOMEN EDUSKUNTA	35
3.1. Keskustelun pääpiirteet	35
<i>3.1.1. Keskustelun pääpiirteet verrattuna Helsingin Sanomiin</i>	36

3.2. Puolueiden puheenvuorot	37
3.2.1. Puheenvuorojen jakautuminen verrattuna Helsingin Sanomiin	38
3.3. Puheenvuorojen kannat	39
3.3.1. Eduskunnan kannat verrattuna Helsingin Sanomiin	41
3.4. Puheenvuorojen aiheet	41
3.4.1. Aiheet verrattuna Helsingin Sanomiin	42
3.5. Teemat eduskunnassa	43
3.5.1 Yleisesti teemoista	43
3.5.2. Teemoista tarkemmin: Kansanterveys	44
3.5.3. Teemoista tarkemmin: Limuviina	45
3.5.4. Teemoista tarkemmin: Prosenttiraja	46
3.5.5. Teemoista tarkemmin: Normien purku	46
3.5.6. Teemoista tarkemmin: Pienpanimot	47
3.5.7. Teemoista tarkemmin: Alkon asema	47
3.5.8. Teemoista tarkemmin: Jälleenmyynti	48
3.5.9. Mistä teemoista ei puhuttu?	49
3.6. Teemojen yhteys hallitusasemaan	50
4. KEHYSANALYYSIN TULOKSET	51
4.1 Suojelun kehys Helsingin Sanomissa	52
4.1.1. Esimerkkejä keskustelusta	53
4.1.2. Ei vain opposition kehys	54
4.1.3. Kehyksen synty	55
4.1.4. Suojelun kehys ja verotus	56
4.2.Vapauden kehys Helsingin Sanomissa	58
4.2.1. Esimerkkejä keskustelusta	59
4.2.2. Teemana normien purku	60
4.3. Suojelun kehys eduskunnassa – Opposition kanta	62
4.3.1. Suojelun kohteena kansanterveys	62
4.3.2. Suojelun kohteena alkoholimonopoli	65

4.3.3. Suojelun keinona tiede	66
4.4. Vapauden kehys eduskunnassa – Hallituksen linja	67
4.4.1. Tieteen rooli	70
4.5. Sovittelun kehys	70
4.5.1. Keskustan rooli	72
4.6. Yhteenveto kehyksistä	73
LOPPULAUSE	74
LÄHTEET	76

JOHDANTO

Tutkimusaihe ja tutkimuskysymys

Tutkin pro gradu -työssäni suomalaista alkoholikeskustelua ja sen erityispiirteitä. Tutkimukseni aineisto on kerätty vuodelta 2017, jolloin Suomessa keskusteltiin alkoholilain uudistuksesta. Kokonaisuudessaan 1.3.2018 voimaantullut alkoholilain uudistus herätti paljon keskustelua sekä puolesta että vastaan. Tämän työn päätavoitteena on tutkia, minkälaisia keskustelun kehyksiä keskustelussa käytettiin.

Alkoholilain uudistus on hedelmällinen aika tutkia suomalaista alkoholikeskustelua. Aktiivinen kansalaiskeskustelu toi esille erilaisia näkökantoja. Nämä seikat antavat tutkimukselle tapaustutkimuksellisen pohjavireen. Mediahuomio näkyy myös eduskunnassa tehtyjen puheenvuorojen runsautena ja vilkkautena sanomalehtien kirjoittelussa. On myös huomattava, että kyseessä on neljäs suuri alkoholilainsäädännön muutos, joka Suomessa on itsenäisyyden aikana tehty.

Tutkimuksen tavoite on kehysanalyysin avulla selvittää, minkälaisena suomalainen alkoholikeskustelu näyttäytyy. Mitkä ovat keskustelun pääkehykset? Päättutkimuskysymystä tarkentavia kysymyksiä ovat muun muassa:

- Ketkä keskustelua kävivät?
- Mitkä teemat keskustelussa nousivat esille?
- Mistä teemoista keskustelussa vaiettiin?
- Miten keskustelu muuttui vuoden aikana?

Aineisto ja aikarajaus

Työ perustuu kahteen pääaineistoon. Ensimmäinen niistä on Helsingin Sanomissa (HS) julkaistut alkoholilakia koskevat kirjoitukset vuonna 2017. Suomen laajalevikkisimpänä sanomalehtenä on Helsingin Sanomien valinta tutkimuskohteeksi perusteltua. Laajan levikkinsä vuoksi se oli tärkeä kanava myös poliitikoille.

Helsingin Sanomien valintaa puoltavat myös tutkimusekonomiset syyt: aineisto on helppo poimia lehden tarjoamasta digitaalisesta arkistosta. Lehdessä ilmestyi vuonna 2017 yhteensä 121 alkoholilakia sivuavaa kirjoitusta. Määrä on merkittävä, sillä alkoholilakia sivuavia kirjoituksia oli lehdessä vuonna 2016 ainoastaan 37 kappaletta. Niinpä tutkimuksen aikarajauksena on Helsingin Sanomien suhteen kalenterivuosi 2017.

Toinen tutkimusaineisto koostuu eduskunnassa kansanedustajien suuressa salissa käyttämistä puheenvuoroista. Aineisto on kerätty eduskunnan internetsivuilta, josta kansanedustajien suuressa salissa käyttämät puheenvuorot ovat valmiiksi litteroituna. Yhteensä alkoholiin liittyviä puheenvuoroja käytettiin vuonna 2017 eduskunnassa 576 kappaletta.

Eduskunnan puheenvuorot olen jakanut kahteen jaksoon, joita tarkastelen tarkemmin. Ensimmäinen jakso on syyskuu 2017, jolloin lakiesitys tuotiin lähetekeskusteluun. Tämän vuoksi myös eduskunnassa käydyn keskustelun on turvallista olettaa alkaneen merkittävässä määrin vasta tästä eteenpäin.

Eduskunta hyväksyi lakialoitteen 19.12.2017. Toinen tarkastelujakso on 18.–19.12.2017 käyty täysistunto, jossa lakiesitys tuli lopulliseen käsittelyyn eduskunnassa.

Metodologia ja taustaoletukset

Tässä työssä alkoholikeskustelua lähestytään usealla eri metodilla. Ensiksi käyn läpi Helsingin Sanomissa ja eduskunnassa käytyä keskustelua alkoholilain uudistuksesta. Tarkoitukseni luoda kehysanalyysin avulla yleiskuva alkoholikeskustelusta. Tässä käytän apuna myös kuvailevaa sisällönanalyysiä. Nämä menetelmät käydään tarkasti läpi ensimmäisessä pääluvussa.

Toisessa pääluvussa analysoin kuvailevan sisällönanalyysin avulla Helsingin Sanomissa ja kolmannessa eduskunnassa käytetyt teemat. Käsittelen teemoja niin määrällisesti kuin ajallisesti.

Toisen ja kolmannen pääluvun analyysi toimii pohjana neljännessä luvussa esitellylle kehysanalyysille, jossa teemojen pohjalta muodostan keskustelun kehykset. Samalla vertailen Helsingin Sanomien ja eduskunnan keskustelun kehyksiä. Yksi

tutkimuskysymyksistä onkin, vastaavatko eduskunnassa käydyt keskustelut yleisen keskustelun kehyksiä.

Ennako-oletukseni on, että keskustelijat jakautuvat kahteen ryhmään – lakialoitteen vastustajiin ja kannattajiin. Lain vastustajien uskon argumentoivan lakialoitetta vastaan lähinnä kansanterveydellisillä syillä. Tämän uskon olevan keskustelun toinen pääkehys. Lakialoitteen kannattajien argumentoinnin oletan kietoutuvan puolestaan kansantaloudellisten hyötyjen ja yleisen yksilönvapauden korostamisen ympärille, minkä uskon muodostavan toisen kehyksen.

Molempien ryhmien uskon perustelevan kantojaan tutkimustiedolla. Tämä näennäinen paradoksi synnyttää myös mielenkiintoisen tutkimuskysymyksen: miksi samoista lähtökohdista päädytään erilaiseen johtopäätökseen, jolloin puhutaan eri kehyksien sisältä?

Aiempi tutkimuskirjallisuus

Vuoden 2018 alussa voimaan tulleen alkoholilain uudistuksesta ei ole vielä keretty tehdä tutkimusta. Tämä on yksi peruste myös tämän tutkimuksen tekemiselle. Jo pelkkä tapahtumaketjujen kuvaaminen tuottaa uutta tietoa.

Suomalaista päihdekeskustelua on sen sijaan tutkittu paljon. Muun muassa AINA KAARTINEN on tutkinut kieltolain aikaansaamaa keskustelua vuonna 2011 ilmestyneessä teoksessaan *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi: naisten kieltolakimieliä ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932*.

Päihdetutkija MATTI PIISPA on puolestaan tutkinut suomalaista alkoholikeskustelua 1950-luvulta tähän päivään asti. Vuonna 2018 Piispan tutkimuksista ilmestyi kokoelmateos, *Päihdetutkijan perintö: 13 artikkelia päihteistä ja valistuksesta*, joka on oivallinen katsaus suomalaiseen yhteiskunnallisesti orientoituneeseen päihdetutkimukseen. Tämä teos on toiminut enemmän apuna tutkimuskysymystä hahmottaessa kuin itse tutkimusta tehtäessä. Myös Piispan väitöskirja, *Valistus, holhous, suojele: tutkimus alkoholipoliittisesta ja tupakkapoliittisesta mielipideilmastosta*, on hyvää taustamateriaalia tutkimukselle.

Suomalaista alkoholilainsäädännön historiaa ovat puolestaan tutkineet JONNA PULKKINEN ja MATTI HÄIKIÖ. Pulkkinen kirjoissa ote on hyvin populaari, mutta pidän niitä silti hyvinä taustoittavina teoksina. Erityisesti Pulkkinen *Kieltolaki: kielletyn viinan historia Suomessa* taustoittaa sitä keskustelukulttuuria, joka Suomessa on alkoholin ympärillä historian saatossa vallinnut.

Häikiön teoksista tärkeässä osassa on *Alkon historia: valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932–2006*, joka taustoittaa hyvin lainsäädännössä tapahtuneita muutoksia. Mielenkiintoinen, joskin pitkälti vanhentunut, esitys samasta aiheesta on JORMA SIMPURAN *Vapaan viinan aika: 50 vuotta suomalaista alkoholipolitiikkaa*.

Suomen alkoholilainsäädännön historia

Jotta voitaisiin ymmärtää alkoholilain uudistus sen historiallisessa kontekstissa, pitää tutustua Suomen alkoholilainsäädännön historiaan. Alkoholilain uudistus näyttäytyy tässä valossa neljäntenä suurena mullistuksena suomalaisessa alkoholilainsäädännössä.

Kieltolaki

Itsenäisen Suomen alkoholipolitiikkaa määrittää pitkälti sen alkutaipaleet. Suomessa vallitsi kieltolaki vuosina 1919–1932. Tuolloin yli kaksi tilavuusprosenttia sisältävien juomien myyminen, valmistaminen ja maahantuonti olivat kiellettyjä. Valtiolla oli monopoli alkoholin valmistamiseen ja ainoastaan apteekit pystyivät myymään vahvempia alkoholeja lääkeaineiksi.¹

Kieltolailla ei saatu kuitenkaan kansaa raitistumaan. Kotipoltto ja salakuljetus itse asiassa lisäsivät alkoholista koituneita ongelmia. Samalla suomalaisten juomatottumukset muuttuivat humalahakuisimmiksi: pimeä viina oli usein ihmisten kieltolakia edeltäneitä juomatottumuksia vahvempaa.

Viimeinen naula kieltolain arkuun oli joulukuussa 1931 järjestetty neuvoo-antava kansanäänestys. Lain ja ihmisten käyttäytymisen ristiriita oli monien mielestä

¹ Pulkkinen 2015, 69.

kestämätön, mutta taustalla oli myös rahaan liittyviä kysymyksiä. Alkoholien myynti nähtiin valtion kannalta hyvänä keinona hankkia lisätuloja, joita se kipeästi tarvitsi.²

Kansanäänestyksessä 70,6 prosenttia äänestäneistä kannatti kieltolain kumoamista. Äänestysprosentti jäi alhaiseksi, vain 44,4 prosenttiin. Uutta alkoholilakia alettiin valmistella välittömästi kansanäänestyksen tuloksen selvittyä. Laki hyväksyttiin tammikuussa 1932, vahvistettiin saman vuoden helmikuussa ja näin astui voimaan Laki väkijuomista (45/1932) 5.5.1932.³ Kieltolain aika Suomessa oli loppunut.

Uuden lain myötä alkoholien myynti vapautettiin valtionyhtiö Alkon tehtäväksi. Myynnin tuli tapahtua kaupungeissa ja kauppaloissa, sillä maaseutu pyrittiin edelleen pitämään raittiina. Myös maahantuonti pidettiin tarkoin Alkon käsissä.⁴ Lain tarkoituksena oli kitkeä salakuljetusta ja samaan aikaan supistaa alkoholien käyttö minimiin. Myös ”juoppoutta ja sen turmiollisia vaikutuksia” tuli ehkäistä.⁵

1968 ja keskioluen vapauttaminen

Kieltolain vapauttamisen jälkeen seuraava suuri alkoholipoliittinen linjaus tehtiin vuonna 1968. Tuolloin niin sanotussa keskiolutlaissa (Laki keskioluesta 462/1968) vapautettiin alle 4,7 tilavuusprosentin oluet vähittäiskauppatavaraksi. Lakiuudistuksen jälkeen oluen myyntiin tuli olla Alkon myöntämä lupa. Tämä näyttää kuitenkin olleen muodollisuus, sillä vuoden 1969 lopussa keskioluenmyyntilupia oli myönnetty 17 414.⁶

Samaan aikaan keskiolutlain kanssa uudistettiin myös alkoholilaki (459/1968). Uuden lain päämääränä ei ollut enää ”väkijuoman käytön supistaminen mahdollisimman vähien” vaan alkoholihaittojen pienentäminen. Myös Alkon myymälöiden perustaminen maaseudulle tehtiin mahdolliseksi, tosin vain kunnanvaltuuston suostumuksella.⁷

Alkoholilaki 1994

Edellinen suuri mullistus alkoholilaisissa tapahtui 1994 kun keskioluen myynti vapautettiin kioskeihin ja huoltoasemille. Tämä oli seurausta Suomen pyrkimyksestä päästä

² Pulkkinen 2015, 166-169.

³ Pulkkinen 2015, 174.

⁴ Häikiö 2007, 80-83.

⁵ Laki väkijuomista 45/1932.

⁶ Häikiö 2007, 187-191.

⁷ Alkoholilaki 459/1968.

Euroopan Unionin jäseneksi. Sopimusneuvotteluissa Suomen alkoholimonopoli nähtiin olevan ristiriidassa unionin vapaakauppaa korostavan ideologian kanssa. Laki tuli virallisesti voimaan 1.1.1995.⁸

Vuoden 1994 uudistuksessa purettiin Alkon monopoli pois lukien vähittäismyynti. Samalla keskiolut vapautettiin myytäväksi kioskeissa ja huoltoasemilla. Myös siiderit ja lonkerot tulivat ensimmäistä kertaa kauppojen hyllylle, sillä oluen lisäksi myös muut alle 4,7 prosenttiset käymisteitse valmistetut alkoholit vapautettiin vähittäiskauppamyyntiin.⁹

Huomionarvoista on myös kädenojennus suomalaisille viinitiloille. Lakiuudistus antoi viinitiloille mahdollisuuden myydä korkeintaan 13 prosenttisia käymisteitse valmistettuja alkoholeja suoraan tilalta.¹⁰

Vuonna 1994 muuttui myös alkoholin verotus, kun Suomi siirtyi verottamaan juomien sisältämää alkoholia juoman hinnan sijaan. Tämän myötä myös oluen veroluokat poistuivat käytöstä.¹¹

Uusi alkoholilaki

Alkoholilain kokonaisuudistus käynnistettiin vuonna 2011 Jyrki Kataisen (kok.) ollessa pääministerinä. Ensimmäinen arviointikierron lakiesitykselle tehtiin 21.8.–30.9.2013, jota seurasi peruspalveluministeri Susanna Huovisen (sd.) kuulemistilaisuus vuoden 2013 lokakuussa. Tämän jälkeen lakia ei viety aktiivisesti eteenpäin ennen kuin Juha Sipilän (kesk.) hallitus otti sen osaksi normienpurkuun liittyvää kärkihankettaan.¹²

Peruspalveluministeri Juha Rehula (kesk.) käynnisti hankkeen poliittisen valmistelun helmikuussa 2016. Tällöin Rehula esitteli pohjaesityksen tulevalle laille hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ministerityöryhmälle. Tämän jälkeen eduskuntaryhmät ja

⁸ Häikiö 2007, 347-351.

⁹ Häikiö 2007, 356.

¹⁰ Häikiö 2007, 356.

¹¹ Häikiö 2007, 352.

¹² Sosiaali ja terveysministeriö. Hallituksen esitys alkoholaiksi. <http://stm.fi/hanke?tunnus=STM075:00/2011> (Luettu 22.9.2019).

hallituspuolueet käsittelivät esitystä, joiden pohjalta luotiin lakiesityksen päälinjaukset huhtikuussa 2016.¹³

Ensimmäinen luonnos uudeksi alkoholilaksi esiteltiin hallituksen hyvinvoinnin ja terveyden ministeriötyöryhmässä marraskuussa 2016. Tämän esityksen pohjalta esitys lähti ensimmäiselle lausuntokierrokselle 22.11.2016–16.1.2017. Lausuntojen yhteenveto valmistui maaliskuussa 2017.¹⁴

Yhdessä prosenttirajan noston kanssa hallitus esitti myös alkoholin valmisteveron nostoa. Mietojen käymisteitse valmistettujen juomien vero kohosi 15,4 prosenttia, viinien 12,7 prosenttia, oluen 10,6 prosenttia ja välituotteiden¹⁵ 9,5 prosenttia. Väkevien juomien verotusta nostettiin 4,8 prosenttia. Keskimääräinen valmisteveron nosto oli noin 10 prosenttia. Veromuutosten keskeinen tehtävä hallituksen mukaan oli alkoholilain muutoksen haittojen ehkäisy.¹⁶

Lakiesitys esiteltiin eduskunnalle syyskuussa 2017. Eduskunta hyväksyi lakiesityksen 19.12.2017, jonka jälkeen tasavallan presidentti vahvisti lain 28.12.2017. Kokonaisuudessaan laki astui voimaan 1.3.2018.¹⁷

Uusi laki toi mukanaan useita uudistuksia alkoholilakiin. Lain myötä päivittäistavarakaupassa olevan alkoholin enimmäisvahvuus nousi 5,5 prosenttiin. Samalla myös valmistustaparajoitteesta luovuttiin. Päivittäistavarakaupassa saa nykyään myydä kaikkia enintään 5,5 prosenttisia alkoholeja ilman valmistusrajoitteita. Tätä ennen kauppavahvuisen alkoholin myynti oli rajoitettu koskemaan ainoastaan käymisteitse valmistettuja alkoholeja.¹⁸

¹³ Sosiaali ja terveysministeriö. Alkoholilain kokonaisuudistus. <http://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> (Luettu 22.9.2019).

¹⁴ Sosiaali ja terveysministeriö. Alkoholilain kokonaisuudistus. <http://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> (Luettu 22.9.2019).

¹⁵ Välituotteilla tarkoitetaan juomaa, jonka alkoholipitoisuus on enintään 22 tilavuusprosenttia ja joka ei ole olutta, viiniä eikä muuta käymisteitse valmistettua juomaa, kuten esimerkiksi väkevöidyt viinit.

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalla laiksi alkoholi- ja alkoholijuomaverosta annetun lain liitteen muuttamisesta. HE 169/2017 vp.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_169+2017.aspx (Luettu 22.9.2019).

¹⁷ Sosiaali ja terveysministeriö. Alkoholilain kokonaisuudistus. <http://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> (Luettu 22.9.2019).

¹⁸ Sosiaali ja terveysministeriö. Alkoholilain kokonaisuudistus. <http://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> (Luettu 22.9.2019).

Myös ravintoloiden aukioloajat vapautettiin. Anniskeluaikoja ei kuitenkaan muutettu, joten alkoholin anniskelu lain voimaantulon jälkeen edelleen rajattu kello 9:00–1:30 väliseen aikaan. Erillisellä ilmoituksella anniskelua saa jatkaa kello 4:ään ja anniskelun saa aloittaa erillisellä luvalla majoituspaikan aamiaisen yhteydessä kello 7. Samalla niin sanottu happy hour -mainontaa sallittiin anniskeluravintoloille.¹⁹

Uuden lain myötä pienpanimot saivat viinitiloihin verrattavan ulosmyyntioikeuden enintään 12-prosenttisille käymisteitse valmistetuille oluille. Pienpanimon rajaksi määritellään laissa 500 000 litran vuosikapasiteetti.²⁰

¹⁹ Valvira 2018, 9

²⁰ Alkoholilaki 1102/2017

1. METODIN ESITYS

1.1. Kehysanalyysi

Kehysanalyysin juuret juontavat kanadalaisen sosiologi ERVING GOFFMANIN (1922–1982) teorioihin. Goffman esitteli kehysanalyysin vuonna 1974 ilmestyneessä teoksessaan *Frame Analysis*.

Kehysanalyysi on eräänlainen tilannemääritelmä. Sen tavoitteen voi kiteyttää lauseeseen: ”Mitä on tämä, joka juuri nyt on meneillään täällä”. Kehysanalyysin tarkoitus on siis järjestää tapahtumia, sosiaalisia rakenteita ja kieltä kehyksiksi. Sen avulla voidaan löytää esimerkiksi kehyksessä käytettyjä termejä.²¹ Kehyksen voi kielikuvana ajatella viittaavan esimerkiksi taulun kehyksiin, talon rakenteisiin, lavastamiseen ja pukemiseen.²²

Kehysanalyysin avulla tilanteesta pystytään luomaan kehyksiä, joiden avulla tapahtuman kokonaiskuvasta on helpompi saada selvää. Parhaimmillaan se myös ennustaa tulevaa, sillä kehykset toimivat myös sääntöinä, jotka ohjaavat kommunikaatiota.²³

Esimerkki kehyksestä ja tilannemääritelmästä voisi olla vaikkapa seuraava: luokassa opettaja opettaa ja oppilaat yleensä tekevät, mitä opettaja käskee. Kun oppilas tapaa saman opettajan vaikkapa lähikaupassa koulun sijaan, ei hän enää automaattisesti tee, mitä opettaja käskee. Myös opettaja yleensä ymmärtää määritellä tilanteen erilaiseksi kuin koulussa tapahtuvan kommunikaatio oppilaan kanssa. Nämä kehykset ohjaavat oppilaan ja opettajan kieltä ja käyttäytymistä.

Kehysanalyysia on käytetty paljon lehdistötutkimuksen tekemiseen, mitä myös tämä tutkimus osittain edustaa. Myös ympäristöviestinnän tutkimuksessa metodi on ollut suosittu. Idea metodin käyttöön on saatu MARIA TERESA MERCADON argentiinalaisten lehtien ympäristödiskursseja tarkastelleesta tutkimuksesta *Media Representations of Climate Change in the Argentinean Press*²⁴.

²¹ Lepistö-Johansson 2010, 405.

²² Karvonen 2000, 78.

²³ Lepistö-Johansson 2010, 404–407.

²⁴ Mercado 2016.

Miksi kehysanalyysi sopii hyvin juuri lehdistöntutkimiseen? TODD GITLININ mukaan tulkintakehikot helpottavat toimittajaa työssään. Niiden avulla on helppo ja nopea luokitella tapahtumia ja pohtia esimerkiksi niiden uutisarvoa. Tulkintakehys myös helpottaa asian paketoimista suurelle yleisölle. Usein nämä kehukset ovat myös tiedostamattomia, niin sanottua hiljaista tietoa.²⁵

Kehysanalyysin tarkoituksena on tuoda näitä osittain tiedostamattomia tulkinnan kehyyksiä näkyväksi. AKI HARJUN mukaan yksi kehysanalyysin perustehtäviä on myös arki ajattelua ohjaavien mallien esille tuonti.²⁶ Tämä on myös yksi tässä tutkimuksessa käytetyn kehysanalyysin tehtäviä: tuoda tieteellisen metodin avulla esiin alkoholikeskustelun nyanseja, jotka ovat keskustelijoille itselleen itsestäänselvyksiä, ja joita ei sanota ääneen.

1.1.1. Kehystämisen eri muodot

Tutkimuksessa käytetyssä kehysanalyysissä on elementtejä useista eri kehysanalyysin alalajeista. Osittain tutkimus on tarinallista kehystämistä, jossa pyrin löytämään tekstien sisällä esiintyviä teemoja. Nämä teemat synnyttävät jatkumoa, jotka muodostavat tarinallisen kokonaisuuden, joka helpottaa kehysten määrittämisessä.

Teemojen löytäminen on tekstistä ja tulkinnasta kumpuava prosessi, jossa tulkinnan subjektiivisuus tulee esille. Tulkinta on vain minun tutkija-minäni näkemys asiasta. Teemojen määrittelyssä auttaa tutustuminen aiheesta kirjoitettuun kirjallisuuteen. Myös itse tekstimateriaalin parissa käytetty aika lisää ymmärrystä teemoista ja niiden suhteista toisiinsa.

Toisaalta kyse on myös argumentoivasta kehysanalyysistä. Tarkkailen tekstistä niiden kantoja alkoholilain uudistukseen. Tämän avulla syntyy kuva eri kehysten välillä käydystä argumentaatiosta. Tähän liittyy olennaisena osana kiistakehyksen määritelmä: argumentaatiota tutkiva kehysanalyysi tuottaa usein kiistakehyksen, jossa kehukset muodostuvat niiden välisten kiistojen kautta. Tässä tapauksessa siis joko myönteistä tai kielteistä suhtautumista alkoholilain uudistukseen.

²⁵ Karvonen 2000, 80.

²⁶ Harju 2019, 33.

Kiistan kehyksissä kehykset ovat monien tekijöiden summa. Niitä määrittää tarve erottautua vastapuolesta. Usein ne määrittyvät negation kautta: kehyksen sisällä pyritään identifioitumaan joksikin, mitä vastustavan kehyksen sisällä ei olla.

Toisaalta kiistan kehyksissä tärkeää on niiden strateginen ulottuvuus. Koska tarkoituksena on voittaa kiista, saatavilla olevasta informaatiosta pitää suodattaa omaan kehykseen ja sen tavoitteisiin sopivaa ainesta. Tämän vuoksi kiistan kehys on hyödyllinen aputermi tutkittaessa alkoholilain uudistuksesta käytävää keskustelua.

Kiistan kehyksen määrittämisessä pitää olla tarkkana. Ennako-oletukseni on, että lehdet pitävät kiistan kehyksen luomisesta keskustelun ympärille, sille mustavalkoinen me-muut -ajattelu on lähtökohtaisesti paremmin myyvä lähtökohta.

1.1.2. Priorisointihypoteesi

Yksi tapa hahmottaa kehyksiä on niin kutsuttu priorisointihypoteesi. Sillä viitataan median uutisaiheiden priorisointiin: Ne uutisaiheet, jotka nousevat mediassa esille, määrittävät myös julkista keskustelua.

Termillä viitataan myös aiheiden käsittelymäärään. Tämän vuoksi termi on hyödyllinen aputermi niin kuvailevassa sisällönanalyysissä kuin itse kehysanalyysissä. Teemojen ja asiasanojen määrällä on väliä, sillä ne kertovat median painotuksista.

Tässä tutkimuksissa priorisointi hypoteesiin yhdistyy myös ajallinen aspekti. Teemojen ja avainsanojen esiintyminen tutkimuksen aikajanalla antaa arvokasta tietoa kehysanalyysiä silmällä pitäen.

1.1.3. Miksi kehystäminen on tärkeää?

Muun muassa ROBERT ENTMAN on tuonut esille seikkoja, joiden tarkastelusta kehysanalyysin läpi voisi olla hyötyä. Hänen mukaansa journalististen tekstien kehysten esilletuonti hyödyttäisi useita tahoja.

Entmanin mukaan kehykset auttavat hahmottamaan tekstiä lukijana. Hän puhuu *yleisön autonomiasta*. Jos teksti on kirjoitettu sellaisesta kehyksestä, joka korostaa tiettyä lähestymistapaa, hyvin usein myös lukija tulkitsee sen samalla tavalla. Tämä dominoiva,

etusijalle asetettu merkitys määrää pitkälti sen tavan, miten yleisö lukee tekstiä, vaikka sillä on periaatteessa mahdollisuus tulkita tekstiä millä tahansa tavalla.²⁷

Tähän liittyy myös *journalistinen objektiivisuus*. Kehykset ovat pitkälti tiedostamattomia. Vaikka toimittaja kirjoittaa näennäisesti objektiivisesti, saattaa hän samalla uudentaa vallitsevan tulkintakehikon. Näin lukija ei saa asiasta objektiivista kuvaa. Jos kirjoittaja tuntee kehykset ja niiden vaikutuksen yleisöön, pystyy hän ottamaan tämän huomioon kirjoittaessaan.²⁸

Entman korostaa myös *sisällönerittelyn* tärkeyttä. Jos sisällönerittelyä ohjaa kehysanalyttinen ymmärrys, kaikki ilmaisut eivät ole yhtä huomattavia. Esimerkiksi pelkkä myönteisiin ja kielteisiin tulkintoihin nojautuminen ei anna tekstistä ja sen kehuksestä oikeaa kuvaa. Tämä on kehysanalyysissä Entmanin mukaan suuri etu verrattuna perinteiseen tekstuaalisten merkitysten tutkimiseen.²⁹

Yleinen mielipide ja normatiivinen demokraattinen teoria on Entmanin teeseistä ehkä tärkein. Sen mukaan kehystäminen muokkaa demokratian prosesseja. Ne tahot, joilla on valta tiedotusvälineisiin, pystyvät kehystämään asiat mieleiseensä kehykseen, jolla suuri vaikutus yleiseen mielipiteeseen. Media myös usein Entmanin mukaan nielaisee valtaapitävien kehuksestä esitetyt mielipiteet sellaisinaan ja raportoi niistä suurelle yleisölle. Tämä muokkaa ympäröivän yhteiskunnan mielipideilmastoa ja määrittää sen, mistä puhutaan ja miten.³⁰

1.2. Kehysanalyysin ja diskurssianalyysin erot

Koska diskurssi- ja kehysanalyysi näyttävät harjaantumattoman silmään hyvin samankaltaisilta tutkimusmetodeilta, on niiden eroja syytä tarkastella lähemmin.

Näiden kahden analyysitavan eroja on käsitellyt muun muassa ERKKI KARVONEN *Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen* -nimisessä artikkelissaan. Karvosen mukaan metodit ovat lähtöisin eri tutkimusperinteistä.

²⁷ Karvonen 2000, 83.

²⁸ Karvonen 2000, 83.

²⁹ Karvonen 2000, 83.

³⁰ Karvonen 2000, 83.

“—Diskurssin käsite tulee kielitieteen, strukturalismin ja semiotiikan suunnata, kun taas frame -käsitteen taustana on fenomenologia, hahmopsykologia, kognitiivinen psykologia, symbolinen interaktionismi, sosiaalisen cognition tutkimus, retoriikan tutkimus.”³¹

Vaikka metodit kumpuavat Karvosen mukaan eri perinteistä, tutkimustraditiot muistuttavat paljon toisiaan. Tämä johtuu siitä, että ne liikkuvat suurin piirtein samalla tutkimusalueella ja käyttävät pitkälti samoja käsitteitä.³²

Diskurssi perustuu Karvosen mukaan kielipeleihin ja sosiaalisiin käytänteisiin, kun taas kehysanalyysissä keskiössä on tilannekonteksti ja sen ymmärtäminen. Karvosen mukaan kehysanalyysissä korostuu myös ihmisten retorinen luovuus, eikä se ole siten taipuvainen diskursseille yleiseen antihumanismiin.³³

Tähän liittyy myös kehystämisen luonne eräänlaisena metonymiana, jossa aineistosta nousevien vihjeiden avulla pyritään muodostamaan kokonaiskuva tapahtuneesta. Diskurssianalyysi puolestaan on kiinnostuneempi teksteistä ja yleensä diskurssianalyysissä tekstinmerkitystä analyysille korostetaan kehysanalyysiä enemmän.³⁴

1.3. Kehysanalyysin ongelmat

Aki Harju on väitöskirjassaan käynyt läpi ansiokkaasti kehysanalyysiin liittyviä ongelmia, joista esittelen seuraavaksi keskeisimmät.

Teorian hajanaisuus on nähty ongelmallisena. Kriitikoiden mukaan kehysanalyysi on eräänlainen kaatoluokka, johon alan tutkijat liittävät termejä ja metodeja tarpeidensa mukaan ja kutsuvat tätä kehysanalyyksiksi. Harjun mukaan kehysanalyysissä on perinteisesti lainattu termistöä paljon mulita humanistisilta tutkimusaloilta, joka tehnyt menetelmästä epäkoherentin.³⁵

³¹ Karvonen 2000, 83.

³² Karvonen 2000, 84.

³³ Karvonen 2000, 84.

³⁴ Harju 2019, 56-57.

³⁵ Harju 2019, 59.

Toinen kritiikin kärki osuu Harjun mukaan itse kehyksen käsitteeseen. Sen merkitys ei ole metodin sisällä yhtenäinen. Esimerkiksi itse kehys-kielikuvaa on käytetty tutkimusperinteessä hyvin moninaisesti: sillä on metaforisesti viitattu muun muassa taulun kehyksiin ja talon runkorakenteisiin.³⁶

Kehysanalyysiä on pidetty myös liian kuvailevana metodina. Kriitikoiden mukaan tutkijat ovat usein tyytyneet liikaa vain kuvailemaan kehyksen rakennetta, jolloin metodi ei ole synnyttänyt hedelmällistä maaperää teorian rakennukselle.³⁷

Kehysanalyysiä on kritisoitu myös sen tietystä historiattomuudesta. Kehysanalyysissä ihminen niputetaan usein osaksi tiettyä kehystä yhden ainoan toiminnon kautta. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa kehykset syntyvät yksittäisten kansanedustajien yksittäisten puheiden kautta. Tämän on kritisoitu yksinkertaistavan tutkittavaa kohdetta liikaa.³⁸

Harju vastaa kehysanalyysin saamaan kritiikkiin seuraavasti. Hänen mukaan metodi antaa tutkijalle paljon vastuuta, sillä metodi on hyvin läpinäkyvä. Tutkimuksen lukija voi kehysanalyysissä seurata kehyksen syntyä ja joka kohdassa kritisoida tutkijan tekemiä valintoja. Analyysi on Harjun mukaan aina subjektiivinen, mutta se ei vähennä sen arvoa tai poista mahdollisuutta siihen, että teoria synnyttäisi konkreettisia sovelluksia.³⁹

“Jos menetelmä pysyy tarjoamaan uudenlaisia tapoja ymmärtää esimerkiksi ihmisten käyttäytymistä ja ajattelua tai journalistia käytäntöjä, se puolustaa hajanaisenakin paikkaansa muiden tutkimusmetodien joukossa.”⁴⁰

1.4. Kuvaileva sisällönanalyysi

Tässä tutkimuksessa kuvailevaa sisällönanalyysia käytetään apumethodina kehysanalyysille. Kuvailevan sisällönanalyysin avulla tekstiaineistosta, tässä tapauksessa Helsingin Sanomien julkaisemista kirjoituksista, saadaan irti tarvittava data kehysanalyysin tekemiseen.

³⁶ Harju 2019, 60.

³⁷ Harju 2019, 61.

³⁸ Lepistö-Johansson 2010, 406.

³⁹ Harju 2019, 63.

⁴⁰ Harju 2019, 63.

Kuvailevan sisällönanalyysin tarkoituksena on saada tekstistä irti avainsanoja, jotka kuvaavat analysoitavaa aineistoa. Näiden avulla määritellään itse keskustelun kehukset. Tässä tärkeässä osassa on muun muassa avainsanojen määrä ja milloin ne esiintyvät. Nämä tiedot auttavat keskustelun kehysten löytämisessä.

1.5. Näkökulmarelativismi

Kehukset voivat olla hämmentävä konsepti: miten selkeästi älykkäät ihmiset päätyvät samoilla tiedoilla täysin eri lopputulokseen ja puhumaan täysin eri kielellä samasta asiasta?

Yksi termi tämän näennäisen ristiriitaisuuden käsittelemiseen on näkökulmarelativismi. Esittelen seuraavassa ANTTI HAUTAMÄEN *Näkökulmarelativismi – Tiedon suhteellisuuden ongelma* -teoksessa esittelemän määritelmän näkökulmarelativismille.

Hautamäen mukaan maailmaa ei voida tarkastella ilman, että katsoisimme todellisuutta jostakin näkökulmasta käsin. Omien näkökulmien ulkopuolelle on mahdoton päästä ja ihminen ei voi tarkastella maailmaa neutraalisti.⁴¹

Näkökulman käsite rajaa Hautamäen mukaan kohdetta. Samaa kohdetta voidaan katsoa aina eri näkökulmasta. Tämän tutkimuksen kannalta erityisen tärkeää on Hautamäen määrittelemät eri näkökulmaluokat: minä (sisäisesti yksilön kautta), se (ulkoisesti yksilön kautta), me (sisäisesti yhteisön kautta), ne (ulkoisesti yhteisön kautta).⁴²

Alkoholikeskustelussa näkökulmaluokat näkyvät erityisen vahvasti puolueiden ja puolueiden hallitusaseman myötä. Kansanedustajien näkemyksiä alkoholilaista on hyvä tarkastella sisäisesti yhteisön kautta, esimerkiksi puolueen/opposition/hallituksen kautta. Toisaalta myös muiden näkökulmat nähdään heidän viiteryhmänsä kautta.

Tämä ei silti sulje pois sitä, että ihmiset ajattelevat myös itsenäisesti. Esimerkiksi Timo Harakka ja Pekka Puska toivat esille näkökulmia, jotka erosivat heidän puolueidensa ajamasta kannasta radikaalisti.

⁴¹ Hautamäki 2018, 57.

⁴² Hautamäki 2018, 63.

Näkökulmarelativismissa on eritelty näkökulmiin vaikuttavat muuttujat myös tätä tutkimusta tukevalla tavalla. Hautamäki esittelee teoksessaan kolme erilaista tapaa nähdä näkökulmiin vaikuttavat muuttujat.

Ensimmäinen ryhmä on havaitsijan näkökulmiin liittyvät muuttujat. Näitä ovat esimerkiksi subjektin intressit ja arvot, taustatiedot ja odotukset. Toinen ryhmä liittyy välineisiin. Minkälaisilla käsitteillä subjekti lähestyy aihetta ja minkälaista dataa hänellä on käytössään. Kolmas näkökulma on objektiin liittyvät muuttujat. Siihen vaikuttaa objektin havaittavat piirteet tai ominaisuudet.⁴³

Hautamäki muistuttaa, että näkökulmia itsessään ei voi pitää tosina tai epätosina. Ne ovat tapoja jäsentää todellisuutta ja nostaa esiin sieltä tiettyjä asioita. Ei ole olemassa näkökulmavapaata keskustelua, jonka vuoksi näkökulmaneutraliteetin sijaan tulisi kehittää näkökulmatietoisuutta. Näin syntyy dialogia, joka auttaa ymmärtämään toisen puolen argumentteja ja näkökulmia sekä rakenteita niiden takana.⁴⁴

Näkökulmarelativismi ei Hautamäen mukaan ole relativismia sen äärimmäisessä muodossa, jossa ”kaikki käy” ja kaikki on toisiinsa nähden relatiivista. Näkökulmarelativismiin suurin oivallus on Hautamäen mukaan episteemisten kysymysten näkeminen näkökulmariippuvaisina. Ei ole näkökulmariippumatonta tapaa tarkastella maailmaa.⁴⁵

1.6. Kehys- ja sisällönanalyysin käyttö

Sisällönanalyysiä varten luin läpi kaikki Helsingin Sanomissa vuonna 2017 julkaistut kirjoitukset, jotka Helsingin Sanomien hakukoneesta löytyivät hakusanalla ”alkoholila”⁴⁶. Yhteensä näitä tekstejä oli 190 kappaletta.

Haravoin samalla metodilla myös eduskunnassa käydyn keskustelun. Yhteensä kävin läpi 243 asiaa käsittelevää eduskunnassa pidettyä puheenvuoroa. Olen käsitellyt näiden tarkemmat valintaperusteet kolmannen pääluvun alussa.

⁴³ Hautamäki 2018, 66.

⁴⁴ Hautamäki 2018, 226–230.

⁴⁵ Hautamäki 2018, 240–243.

⁴⁶ Suomen kielen taivutussääntöjen vuoksi hakusana *alkoholilaki* oli katkaistava keskeltä.

Helsingin Sanomien ja eduskunnan tekstit analysoin neljän eri kategorian mukaan. Ensiksi kävin läpi, mikä alkoholilain osuus jutussa on. Tässä käytössä oli neljä kategoriaa: ”pääaihe”, ”osa aihetta”, ”sivumaininta” ja ”ei liity aiheeseen”.

Pääaiheiksi määrittelin kaikki ne kirjoitukset, joiden pääuutinen oli alkoholilaki. Aineistossa oli paljon myös kirjoituksia, joissa alkoholilaki on osa isompaa kokonaisuutta. Esimerkiksi kirjoitukset Suomen Keskustan rivien rakoilusta alkoholilain suhteen menivät tähän kategoriaan. Mukana oli myös jonkin verran juttuja, joissa alkoholilain uudistus oli vain sivumaininta. Hakutulosten seassa oli myös muutama juttu edellisistä alkoholilain uudistuksista, jotka määrittelin viimeiseen kategoriaan ”alkoholilakiin liittymättömät”. Esimerkiksi eduskunnan keskusteluissa esiin tuli puheenvuoroja, joissa alkoholilain nojalla otettiin puheenvuoro, mutta käytettiin se hallituksen tai opposition politiikan kritisointiin ilman mainintaa alkoholilaista.

Tämän jälkeen tilastoin Helsingin Sanomien juttutyypit. Aineistossa esiintyi viittä erilaista juttutyyppiä: kolumneja, mielipidekirjoituksia, uutisia, artikkeleita ja pääkirjoituksia. Juttutyypien määrittelyssä käytin apuna Suomen sanomalehtiliiton määritelmiä.⁴⁷

Seuraavaksi tutkin sekä eduskunnan puheenvuoroista että Helsingin Sanomista, ovatko kirjoitusten teemat ja argumentit alkoholilain uudistusta puoltavia vai sitä vastustavia. Kolmas vaihtoehto oli asian neutraali esittäminen.

Tekstit, joissa oli selkeästi esitelty argumentteja joko lain puolesta tai sitä vastaan, määrittelin puoltamaan tai vastustamaan alkoholilakia. Tein tämän Helsingin Sanomissa siitä huolimatta, että juttutyyppi oli uutinen, ja siten yleissävyltään neutraali. Jos tekstissä esiintyi molempia argumentteja, määrittelin ne kuuluvaksi molempiin kategorioihin. Tämän vuoksi tässä kategoriassa on enemmän osumia kuin tekstien kokonaismäärä antaisi olettaa. Tekstit, joissa ei esitelty ajatuksia puolesta tai vastaan, määrittelin kuuluvaksi viimeiseen kategoriaan ”asian neutraali esittäminen”.

Kehysanalyysin kannalta tärkein vaihe kuvailevassa sisällönanalyysissä oli teksteissä esiintyvien teemojen tilastointi. Teemoiksi valitsin juttujen alkoholilain uudistusta koskevat toistuvat aiheet. Tekstit sisälsivät seuraavia teemoja: verotus, limuviina,

⁴⁷ Suomen Kirjasäätiö. <https://www.meidanjuttulehti.fi/juttutyypit> (Luettu 15.3.2019).

kansanterveys, normien purku, alkoholikulttuuri, väkivalta ja rikollisuus, tiede, huoli lapsista, ravintolamyynti, pienpanimot, prosenttiraja, vähittäismyynti, kansantalous, mainostaminen, Alko ja Viro.

Näitä kerätessä tutkimuksessa ei tehty eroa, onko teeman mukainen argumentti lakia vastustava vai puoltava. Esimerkiksi alkoholikulttuuriin vedoten lakia sekä puolustettiin että vastustettiin. Muutama teema kaipaa tarkennusta:

Limuviina: Alkoholilain puhutuimpia uudistuksia oli valmistustaparajoitteesta luopuminen. Tämä tarkoittaa sitä, että kaupassa myytävä alkoholi saa olla myös juomasekoitus eikä alkoholin tarvitse syntyä käymällä. Esimerkki tällaisesta juomasekoituksesta on Original Gin Long Drink -juomasekoitus, joka on valmistettu sekoittamalla giniä greipinmakuisen mehupohjaan.

Ravintolamyynti: Ravintolamyynnillä viitataan kaikkeen keskusteluun, jota käytiin liittyen anniskeluravintoloihin. Näihin kuuluu keskustelu aukioloajoista, tarjoilun rajoitteiden purkamisesta ja keskustelu ravintoloiden ulosmyyntioikeudesta.

Vähittäismyynti: Tähän kategoriaan valikoituivat kaupan alkoholin myyntioikeudet ja niitä koskevat keskustelu. Keskustelu prosenttirajoista on kuitenkin rajattu tämän kategorian ulkopuolelle. Kategoriaan sisältyy myös keskustelu alkoholin verkkokaupasta.

Normien purku: Tämän teeman alle päätyivät tekstit, jotka käsittelivät normien purun lisäksi yksilönvapautta, sillä yksilön vapautta koskevat tekstit käsittelivät usein myös normien purkamista.

Tiede: Teeman alle ei valikoitunut niinkään tieteelliset kirjoitukset alkoholista vaan puheenvuorot, joissa alkoholilain puolesta tai vastaan argumentointiin vedoten tieteeseen. Myös ne kirjoitukset, joissa ei suoraan puhuttu tietystä tutkimuksesta vaan vedottiin yleisesti ”tutkimukseen” tai ”asiantuntijoihin” määriteltiin kuuluvaksi tähän kategoriaan.

Viro: Yksi alkoholilain tärkeimpiä puheenaiheita loppuvuodesta 2017 oli pääosin Virosta tapahtuva matkustajatuonti ja sen vaikutus Suomen alkoholipolitiikkaan. Samaan aikaan Virossa kaavailtiin alkoholiveron nostoa, jonka vaikutukset näkyivät Suomessa käydyssä keskustelussa.

2. SISÄLLÖNANALYYSI – HELSINGIN SANOMAT

Alkoholilain uudistus nousi otsikoihin Juha Sipilän hallituksen otettua sen yhdeksi osa-alueeksi normien purkuun pyrkivässä kärkihankkeessaan. Alun perin esitys oli mukana jo Jyrki Kataisen hallituksen asialistalla, mutta monien viivästyksien jälkeen alkoholilaki saatiin valmiiksi ja läpi eduskunnassa joulukuussa 2017.

Yhteensä vuonna 2017 Helsingin Sanomissa oli 190 kirjoitusta, jotka käsittelivät alkoholilain uudistusta. Keskustelun vilkkaudessa on havaittavissa muutoksia pitkin vuotta, kuten kuviosta yksi voi havaita.

Vuonna 2017 keskustelu alkoholilain uudistuksesta ei missään vaiheessa laantunut kokonaan. Tammikuusta huhtikuuhun kirjoitusten määrä pysyi tasaisesti noin kymmenessä kirjoituksessa kuukaudessa. Kirjoitusten määrässä on kuitenkin havaittavissa selkeä piikki touko- ja kesäkuussa, jonka jälkeen kirjoitusinto laantui alkuvuoden tasolle.

Toinen suurempi hyppäys on nähtävillä syyskuun kohdalla. Kolmas, ja suurin, piikki on havaittavissa puolestaan joulukuussa. Loka-marraskuussa keskustelun määrä noudatteli alkuvuoden trendiä.

2.1. Touko-kesäkuu

Keskustelu alkoholilain uudistuksesta vilkastui *Helsingin Sanomissa* toukokuun puolessa välissä. Vaikka toukokuun alku oli hiljainen, ehti kuun aikana *Helsingin Sanomat* julkaista 16 aihetta koskevaa kirjoitusta, joista 14:ssä uudistus oli pääuutinen.

Toukokuussa alkanut keskustelu jatkui kesäkuun puolelle, jolloin *Helsingin Sanomissa* ilmestyi 34 aihetta käsittelevää kirjoitusta.

Alun perin alkoholilain piti tulla eduskunnan käsittelyyn ennen kesää, mutta päähallituspuolue Keskustan riveissä syntyi eripuraa esityksen sisällöstä. Kansanedustajat aktivoituivat asiaan muun muassa keräämällä limuviinon ja prosenttirajan nostoa vastustavan adressin, jonka allekirjoitti 15 keskustan kansanedustajaa. Perussuomalaisille prosenttirajaan koskeminen ei kuitenkaan käynyt.⁴⁸

Kesäkuussa keskustelu alkoholilain muutoksista jatkui, ja hallituspuolueet päätyivät siihen, että hallituksen kansanedustajat saisivat tehdä alkoholiprosentista omia ehdotuksiaan asian varsinaisessa eduskuntakäsittelyssä. Tämän mahdollisti Perussuomalaisten lähteminen hallituksesta ja hallitusyhteistyön jatkuminen Perussuomalaisista eronneen Uusi vaihtoehto⁴⁹ -ryhmän kanssa. Perussuomalaisten hajoamisesta syntynyt hallituskriisi piti myös alkoholilain uudistusta otsikoissa.⁵⁰

2.2. Syyskuu

Seuraava nousu kirjoitusten määrässä koettiin syyskuussa 2017. Tuolloin *Helsingin Sanomissa* oli kuukauden aikana uudistusta koskevia kirjoituksia yhteensä 18 kappaletta.

Kirjoitusten määrän lisääntymistä selittää 19.9.2017 pidetty eduskunnan täysistunto, jossa perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko esitteli lain eduskunnalle. Keskustelu laista jatkui osittain myös lokakuun puolelle, jolloin lain sisällöstä otsikoissa pyöri kysymys etämyynnistä.⁵¹

⁴⁸ HS 16.5.2017, HS 23.5.2017.

⁴⁹ Nykyään Sininen eduskuntaryhmä

⁵⁰ HS 20.6.2017.

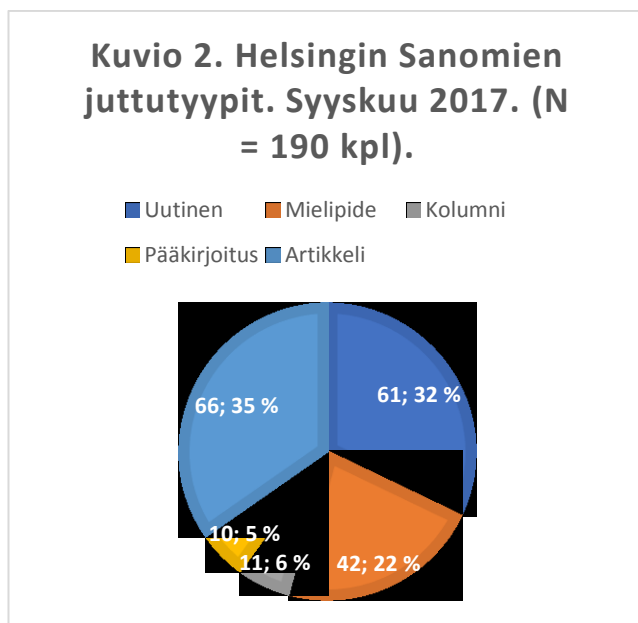
⁵¹ HS 29.10.2017, HS 19.9.2017, HS 20.9.2017.

2.3. Joulukuu

Joulukuussa 2017 nähtiin eniten alkoholilain uudistusta koskevia kirjoituksia. Tämä selittyy sillä, että laista äänestettiin eduskunnassa 15.12.2017 ja se hyväksyttiin lopullisesti 19.12.2017. Presidentti Sauli Niinistö allekirjoitti lain 27.12.2017.⁵²

Yhteensä joulukuussa julkaistiin lakia sivuavia kirjoituksia 46 kappaletta. Aiheen kiinnostavuudesta kertoo, että näistä 30:ssä alkoholilaki oli kirjoituksen pääaihe. Yhdeksässä kirjoituksessa se oli osa kirjoitusta ja seitsemässä kirjoituksessa sivuteema.

2.4. Juttutyypit

Uutta alkoholilakia käsittelevät kirjoitukset jakautuivat viiteen eri kategoriaan: uutisiin, mielipiteisiin, kolumneihin, pääkirjoituksiin ja artikkeleihin.

Suurin kategoria näistä oli artikkelit, joita *Helsingin Sanomissa* julkaistiin yhteensä 66 kappaletta, joka on 35 prosenttia kaikista kirjoituksista. Tämä on esitetty kuviossa kaksi.

Artikkelien julkaisumäärät eivät korreloineet suoraan kirjoitusten julkaisumääriin. Esimerkiksi maaliskuussa ja heinäkuussa artikkelit olivat suurin kategoria, kun kirjoitusten kokonaismäärä oli muuhun vuoteen verrattuna pieni. Tästä huolimatta kesä- ja joulukuussa julkaistiin myös eniten artikkeleita.

⁵² HS 15.12.2017, HS 19.12.2017, HS 28.12.2017.

Artikkelit erottuivat uutisista myös siinä, että ne eivät yleensä käsitelleet pelkästään alkoholilakia. Alkoholilaki oli usein vain osa artikkelia tai vain sen sivujuonne.

Uutiset olivat toiseksi suurin ryhmä 32 prosentin osuudella kaikista kirjoitetuista jutuista. Yhteensä uutisia uudesta alkoholilaista julkaistiin 61 kappaletta. Uutisten julkaisu noudatteli pitkälti kuviossa 1 esitettyjä kirjoitusten kokonaismääriä kuukautta kohden. Suosituin uutiskuukausi oli joulukuu. Seuraavaksi eniten uutisia julkaistiin toukokuussa ja syyskuussa. Uutisissa alkoholilaki oli usein pääuutinen tai osa uutista.

Mielipidekirjoitukset muodostivat kolmanneksi suurimman kategorian. Yhteensä alkoholilain uudistusta koskevia mielipidekirjoituksia julkaistiin Helsingin Sanomissa vuonna 2017 42 kappaletta. Tämä tarkoittaa 22 prosentin osuutta kaikista kirjoituksista.

Mielipidekirjoituksissa alkoholilain uudistus oli pääosin kirjoituksen pääaihe. Mielipidekirjoitusten määrä noudatteli uutisten tapaan kirjoitusten kokonaismääriä kuukausittain.

Näyttää siltä, että lehden aiheesta julkaisemat kirjoitukset innostivat myös mielipidekirjoittajia. Tähän kaavaan on kuitenkin poikkeus, sillä tammikuu oli poikkeuksellisen vilkas kuukausi. Tuolloin ilmestyneistä 11 alkoholilain uudistusta käsittelevästä kirjoituksesta peräti kuusi oli mielipidekirjoituksia. Tuolloin kirjoitteluun innoitti Helsingin Sanomissa julkaistu kansanedustaja Jaana Pelkosesta (kok.) tehty pitkä haastattelu. Pelkonen oli yksi niitä harvoja kansanedustajia, jotka julkisesti kannattivat alkoholilakia kokonaisuutena.⁵³

Alkoholilain uudistusta käsitteleviä kolumneja julkaistiin vuonna 2017 Helsingin Sanomissa 11 kappaletta. Tämä on kuusi prosenttia kaikista kirjoituksista. Kolumneja julkaistiin puolestaan tasaisesti pitkin vuotta. Kuutena kuukautena ei ilmestynyt yhtään kolumnia. Vilkkain kuukausi kolumnien suhteen oli kesäkuu, jolloin alkoholilakia koskevia kolumneja julkaistiin kolme. Kolumneissa alkoholilaki oli yleensä pääosassa juttua.

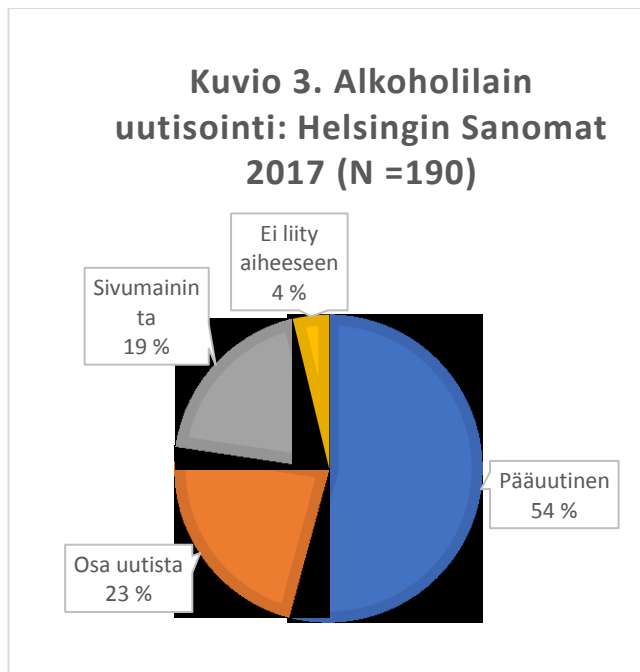
Pienin ryhmä kirjoituksia olivat pääkirjoitukset, joita julkaistiin yhteensä 10 kappaletta, joka tarkoittaa viiden prosentin osuutta kaikista kirjoituksista. Kuten kolumnienkin

⁵³ HS 10.1.2017.

tapauksessa, myöskään pääkirjoituksista ei ole pienen otoskoon vuoksi järkevää tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Pääkirjoituksia julkaistiin seitsemänä eri kuukautena ja enimmillään kaksi kuukaudessa. Kahden pääkirjoituksen kuukausia olivat kesä-, syys- ja joulukuu.

2.5. Uutisten osat

Vuonna 2017 julkaistuista 190 kirjoituksesta suurin osa käsitteli alkoholilain uudistusta joko jutun tärkeimpänä asiana tai yhtenä tärkeänä osana. Yhteensä näihin kahteen kategoriaan luokiteltuja tekstejä julkaistiin 147 kappaletta, joista 103:ssa alkoholilaki oli kirjoituksen isoin teema. Yhteensä nämä kaksi kategoriaa muodostivat 77 prosenttia kaikista julkaistuista kirjoituksista. Tämä on esitetty kuviossa kolme.

Sivumainintana alkoholilaki esiintyi 36 kirjoituksessa, joka on 19 prosenttia kirjoitusten kokonaismäärästä. Kokonaan alkoholilain uudistukseen liittymättömiä kirjoituksia oli seitsemän kappaletta. Tämä on neljä prosenttia kaikista julkaistuista kirjoituksista.

Kirjoittamisajankohta ei näyttäisi olevan yhteydessä siihen, kuinka suuressa roolissa alkoholilain uudistus jutuissa oli. Kun aihe nousi kolme kertaa vuodessa enemmän pinnalle, näyttävät kirjoitusten määrät nousevan tätä linjaa noudattaen kaikissa kategorioissa.

Poikkeuksen edellä mainittuun tekevät muutamat hiljaisemmat kuukaudet, kuten elokuu, jolloin alkoholilaki oli kirjoituksen pääasiallinen sisältö vain yhdessä kirjoituksessa. Samaan aikaan se oli kuitenkin sivumainintana viidessä kirjoituksessa. Ilmiön selittää pitkälti näiden kuukausien vähäinen kirjoitusten määrä. Esimerkiksi elokuussa uudistusta käsitteleviä kirjoituksia julkaistiin yhteensä vain kahdeksan kappaletta.

2.6. Suhtautuminen uudistukseen

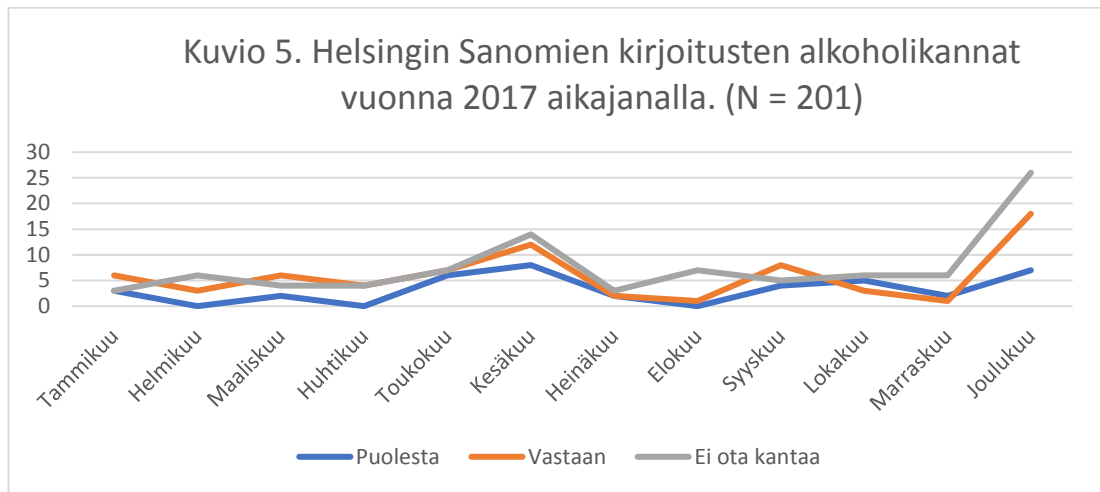

Vuonna 2017 Helsingin Sanomissa julkaistiin yhteensä 190 kirjoitusta liittyen alkoholilain uudistukseen. Olen luokitellut kirjoitukset sen mukaan, esittelevätkö ne kantoja alkoholilain uudistuksen puolesta vai sitä vastaan. Jos kirjoituksessa esiteltiin argumentteja sekä puolesta että vastaan, on se luokiteltu kuuluvaksi molempiin ryhmiin. Kolmannen ryhmän muodostavat kirjoitukset, joissa ei esitellä argumentteja puolesta eikä vastaan.

Helsingin Sanomissa julkaistuissa kirjoituksissa oli lähes puolessa neutraali sävy. 190 kirjoituksesta 91 oli sävyiltään neutraaleja. Suurin osa näistä kirjoituksista oli juttutyypiltään uutisia. Neutraali uutisointi aiheesta liittyi olennaisesti hallitustyöskentelyyn ja sen vaiheisiin. Tämän vuoksi kirjoitusten esiintyvyys on linjassa kirjoitusten julkaisutahdin kanssa, kuten kuvioista neljä ja viisi voi havaita.

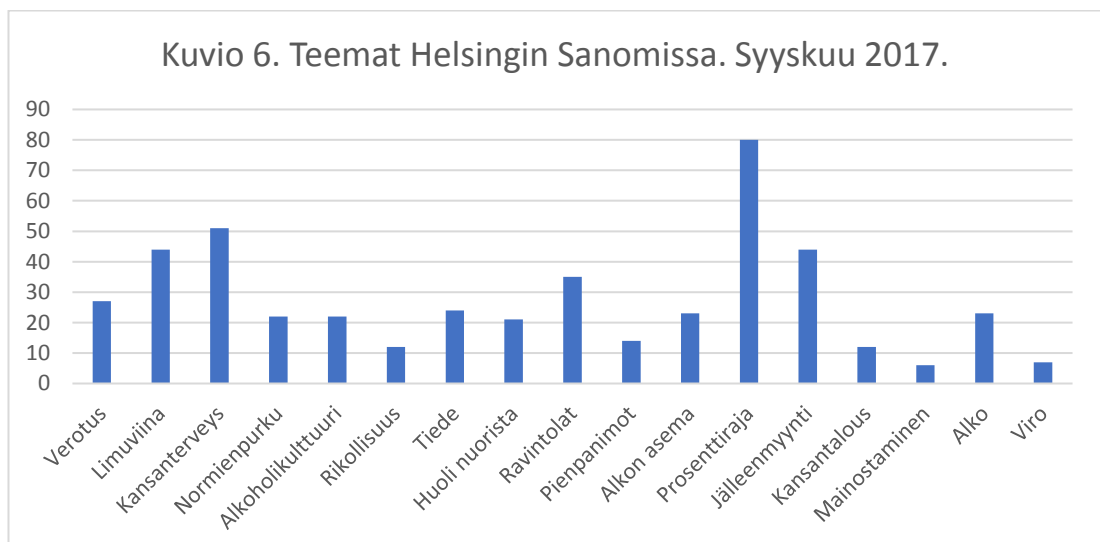
Edellä mainittu pätee myös kirjoituksiin, joissa esiteltiin argumentteja joko alkoholilain uudistuksen puolesta tai sitä vastaan. Asian ollessa pinnalla keskustelu kiihtyi, mutta

juttujen suhde pysyi lähes samana. Tämä pätee erityisen hyvin touko–kesäkuun ja joulukuun julkaisupiikkeihin.

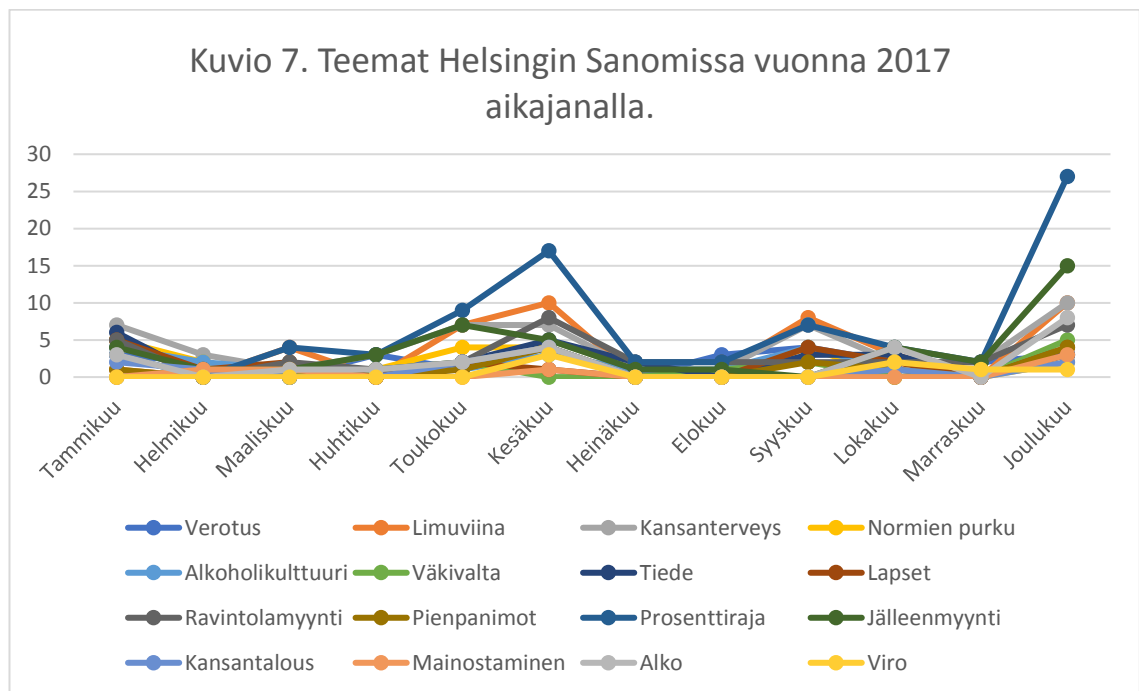
Syyskuun julkaisupiikki on tästä poikkeus. Tuolloin alkoholilain uudistusta vastustavat argumentit nousevat kirjoitusten suosituimmaksi temaksi. Samalla on nähtävissä hyppäys myös lakimuutosta puolustavissa kirjoituksissa. Yhteensä syyskuussa julkaistiin 18 lakimuutosta kommentoivaa tekstiä, joista neutraaleja oli viisi kappaletta. Samaan aikaan lakimuutosta puolustettiin neljässä kappaleessa kirjoituksia ja vastustettiin kahdeksassa.

2.7. Teemat Helsingin Sanomien kirjoituksissa

Helsingin Sanomien kirjoituksissa uudesta alkoholilaista esiintyi vuonna 2017 15 erilaista teemaa. Yhteensä teemat esiintyivät kirjoituksissa 444 kertaa. Jokainen teema on tilastoitu 190 kirjoitusta kohden yhden kerran, vaikka se olisi esiintynyt samassa kirjoituksessa useammin kuin kerran. Teemojen esiintymismäärän voi nähdä kuviosta kuusi.

Ylivoimaisesti suosituin teema kirjoituksissa oli päivittäistavarakaupassa myytävän alkoholin prosenttirajan nosto. Se mainittiin kirjoituksissa 80 kertaa kun toiseksi suosituinta teemaa, kansanterveyttä, esiintyy vain 51 kirjoituksessa.

Erytisesti prosenttiraja nousi esille joulukuussa, kun laki meni lopullisesti läpi eduskunnassa. Tuolloin teema esiintyi Helsingin Sanomissa 27 kirjoituksessa kun koko kuussa kirjoituksia julkaistiin 46. Muuten prosenttiraja noudatti teemana kaikkien kirjoitusten trendiä.

Samaa voi sanoa myös kahdesta muusta suuresta teemasta, limuviinasta ja kansanterveydestä. Näistä kansanterveys oli toiseksi yleisin teema Helsingin Sanomien kirjoituksissa. Se mainittiin yhteensä 51 kirjoituksessa. Limuviina sai puolestaan 44 mainintaa vuoden 2017 aikana. Se on yhtä monta mainintaa kuin jälleenmyynnillä.

Jälleenmyynti ei teemana noudattanut kirjoitusten kokonaismäärää. Esimerkiksi syyskuussa, joka oli kirjoitusten suhteen vilkkaimpia kuukausia, jälleenmyyntiä ei

mainittu kertaakaan. Joulukuussa jälleenmyynti nousi puolestaan toiseksi suosituimmaksi teemaksi heti prosenttirajan jälkeen.

Joulukuinen hyppäys on selitettävissä sillä, että kategorisoin alkoholin nettitilaamisen kuuluvaksi jälleenmyynti-teeman alle. Joulukuussa keskustelu liittyen alkoholin internetissä tapahtuvaan etämyyntiin ja -ostoon vilkastui, kun mediassa puitiin uuden lain vaikutusta ulkomailta tapahtuvaan alkoholin nettikauppaan. Esimerkiksi Antti Rinne (sd.) puhui asiasta seuraavaan tapaan:

”Jos olisin oikein härski, pistäisin nyt sadan ihmisen myyntiorganisaation äkkiä pystyyn ja sitten, kun kieltopykälät ehkä tulevat, vaatisin valtiolta vahin gonkorvauksia menetetystä liiketulosta.”⁵⁴

Seuraavaksi suurimpia teemoja olivat ravintolamyyni (35 kappaletta) ja verotus (27 kappaletta). Vähiten mainintoja esiintyneistä teemoista keräsi mainostaminen (6 kappaletta) ja Viro (7 kappaletta).

2.7.1. Teemana tiede

Tiede ei noussut teemana niin ylös kuin olisin etukäteen odottanut. Tiede mainittiin tavalla tai toisella 24 kirjoituksessa. Kirjoitusten määrä ei myöskään noudattele muiden teemojen linjoja. Aktiivisin kuukausi tiedeteemaisissa kirjoituksissa oli tammikuu, jolloin tiede oli osana kuudessa kirjoituksessa. Tammikuussa Helsingin Sanomat julkaisi yhteensä vain 11 alkoholilain uudistusta sivuavaa kirjoitusta.

Loppuvuodesta tiede tippuu marginaaliin. Joulukuun 46 kirjoituksesta vain kolmessa viitataan tieteeseen. Vielä touko-kesäkuun kirjoituspiikin kohdalla tiede mainitaan viisi kertaa.

Tiede liittyy juttutyypin suhteen teemana artikkeleihin ja mielipidekirjoituksiin. Esimerkiksi lääkärit kirjoittivat useaan otteeseen Helsingin Sanomien mielipidepalstalle ja argumentoivat vedoten tieteeseen.⁵⁵ Helsingin Sanomat myös haastattelivat asiantuntijoita. Näiden asiantuntijoiden puheenvuorot olen kategorisoinut teemaan kuuluviksi. Seuraavassa nuorisolääkäri Silja Kosolan huolestunut kannanotto aiheesta:

⁵⁴ Antti Rinne (sd.). HS 16.12.2017.

⁵⁵ Esim. HS 10.1.2017.

“Tälle ajalle on tyypillistä yksilökeskeinen ajattelu, jossa tiede ja faktat voidaan surutta sivuuttaa. Yksilökeskeisyys on osasy s suomalaisten hyvinvointierojen kasvuun. Se, mitä Pelkonen politikoidessaan kutsuu ”holhoamiseksi”, on meidän ammattilaisten näkökulmasta välittämistä. Vanhanaikaista ja epämuodikasta, mutta suoraan sydämestä kumpuavaa ja tieteen tukemaa.”⁵⁶

Tässä mielessä olen myös tulkinnut tieteen teemana hyvin väljästi. Kategorisointiin riittivät viittaukset asiantuntijoihin tai tutkimukseen, ilman että näitä sen kummemmin tarkennettiin. Ilmaukset, kuten ”asiantuntijoiden mukaan” tai ”tutkimustiedon valossa”, riittivät siihen, että kirjoitus valikoitui teemaan sisältyväksi. Toki mukana oli myös kirjoituksia, joissa viitattiin suoraan tutkimuksiin tai tutkijoihin nimeltä. Tammikuun piikkiä tiedeteemaisissa mielipidekirjoituksissa selittää samassa kuussa julkaistu kansanedustaja Jaana Pelkosesta kertova artikkeli.

2.7.2. Hiipuneet teemat

Vuonna 2017 Helsingin Sanomissa julkaistuista kirjoituksista nousseista teemoista muutama katoaa lähes kokonaan lähestyttäessä vuoden loppua. Tieteen lisäksi myöskään normien purkuun liittyvät teemat eivät ole enää keskustelun keskiössä, kun keskustelu kävi joulukuussa vilkkaimmillaan. Normien purku sisälsi teemana myös kaikki yksilön vapautteen liittyvät kysymykset.

Normien purkua käsitteleviä kirjoituksia julkaistiin vuonna 2017 yhteensä 22 kappaletta. Jälkimmäisellä vuosipuolikkaalla teemaan liittyviä kirjoituksia julkaistiin kuitenkin vain kuusi kappaletta.

Myös kansantalouteen liittyvät teemat hiipuivat syksyksi 2017. Vaikka teemaan liittyviä kirjoituksia julkaistiin ainoastaan 12 koko vuonna, on silti jälkimmäisen vuosipuolikkaan kolme kirjoitusta pieni määrä.

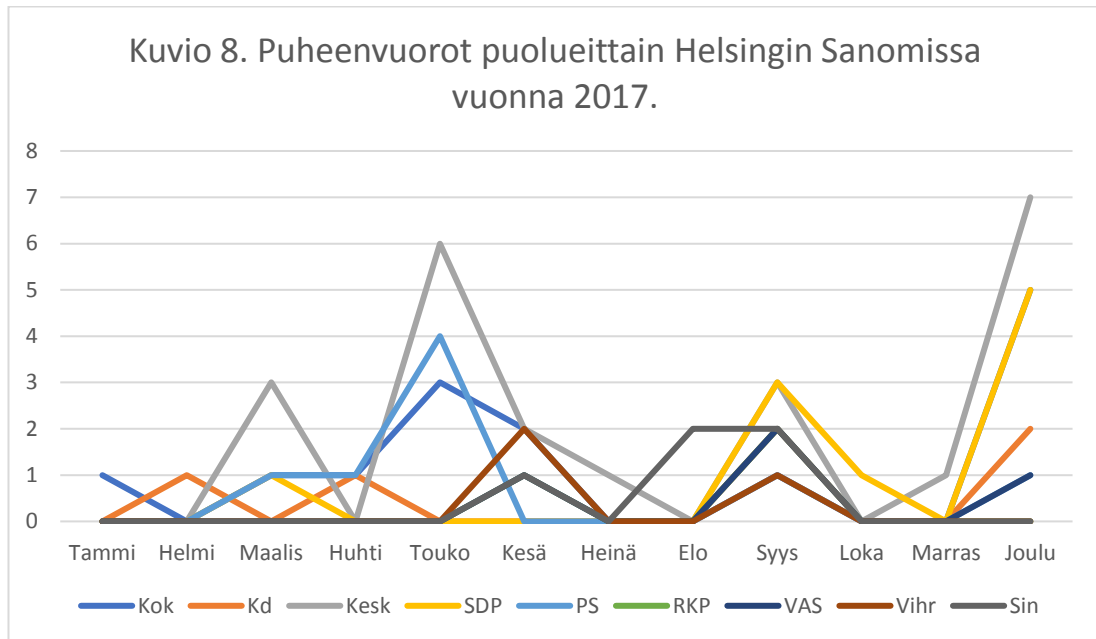
2.8. Puolueiden puheenvuorot Helsingin Sanomissa

Tutkin puolueiden puheenvuorojen jakautumista ajallisesti Helsingin Sanomissa seuraavasti. Yhtä juttua kohden puolue sai ainoastaan yhden maininnan, eli jos jutussa haastateltiin Anneli Saarikkoa ja Pekka Puskaa, merkittiin tämä keskustalle vain yhdeksi

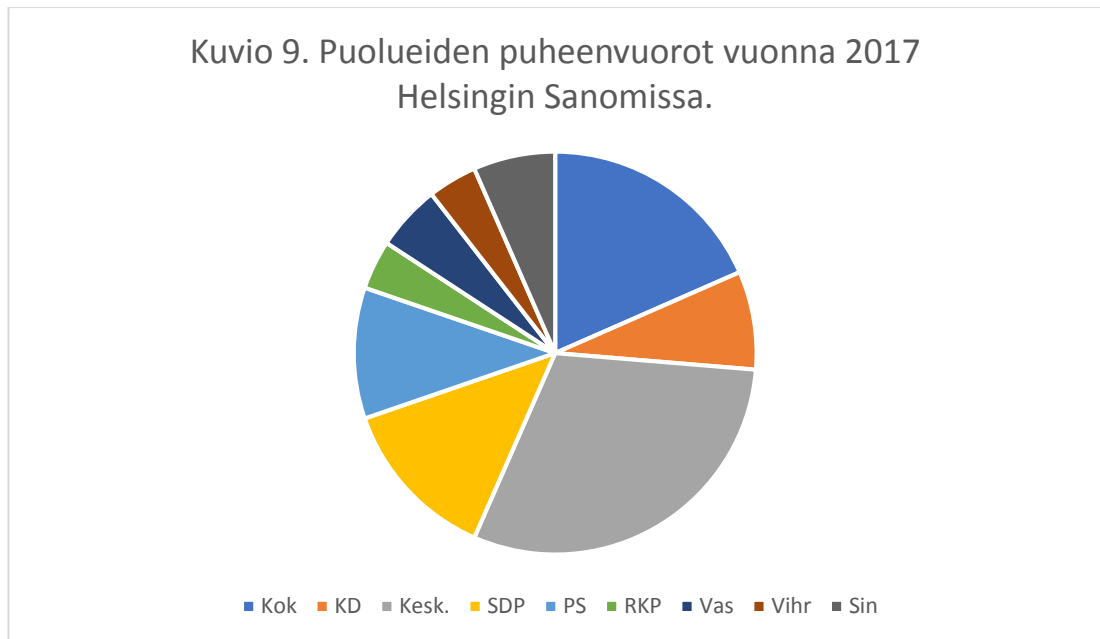
⁵⁶ Nuorisolääkäri Silja Kosola, HS 10.1.2017.

puheenvuoroksi. Tilastoin ainoastaan puheenvuorot, joissa puolueen edustajia siteerattiin suoraan, heitä haastateltiin tai he olivat itse tekstin kirjoittajia.

Puoluekannan määrittelin Helsingin Sanomien maininnan perusteella, joka tarkoittaa käytännössä sitä, että tilastossa on mukana kansanedustajat, ministerit ja kuntapoliitikot. Tämä rajaa esimerkiksi virkamiesten mahdolliset puoluesidonnaisuuten pois. Yhteensä tällaisia tekstejä oli vuonna 2017 Helsingin Sanomissa 76 kappaletta.

Puolueista eniten palstatilaa sai ehdottomasti keskusta, jonka edustajat saivat äänensä kuuluviin 23 eri jutussa. Puolueen saaman palstatilan voi selittää pitkälti ministerien salkkujaon kautta. Lakiesitystä hoiti eteenpäin perhe- ja peruspalveluministeri. Tämä oli koko vaalikauden keskustan salkku, joka näkyi myös juttujen määrässä. Ministeri Saarikon lisäksi myös Pekka Puska oli keskustan kansanedustajista asian suhteen paljon äänessä. Tämän voi havaita kuviosta yhdeksän.

Toiseksi eniten ääntään sai Helsingin Sanomissa kuuluviin Kansallinen Kokoomuksen, jonka poliitikot kommentoivat vuoden aikana alkoholilain uudistusta 14 eri jutussa. Kolmanneksi eniten äänessä oli Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (SDP) kymmenellä maininnalla. Vähiten ääneen pääsivät Vihreiden ja Suomen ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP) poliitikot.

Keskustan, kokoomuksen ja sdp:n puheenvuorot Helsingin Sanomissa noudattavat keskustelun peruspiirteitä. Huhti-toukokuussa, syyskuussa ja joulukuussa on nähtävissä selkeät piikit kommenttien määrässä. Tämä näkyy kuviosta kahdeksan.

Mielenkiintoista tilastoissa on perussuomalaisten ja sinisen tulevaisuuden suhde. Tilastojen perusteella perussuomalaisten hajottua, siirtyivät alkoholilain uudistuksesta puhuvat poliitikot samalla uuden hallituspuolueen riveihin. Liikettä voi osaltaan selittää myös sinisen tulevaisuuden hallitusstatus, joka näyttää takaavan palstatilaa maan suurimman päivälehdessä aukeamilla.

3. SISÄLLÖNANALYYSI – SUOMEN EDUSKUNTA

3.1. Keskustelun pääpiirteet

Suomen eduskunnassa alkoholilain muutoksesta keskusteltiin vuonna 2017 erittäin vilkkaasti. Keskustelu oli erityisen runsasta syyskuussa (137 puheenvuoroa) ja joulukuussa (321 puheenvuoroa). Näille piikeille on selkeät syyt: syyskuussa hallitus esitti lakiesityksen eduskunnalle ja joulukuussa eduskunta äänesti lain hyväksymisestä.

Yhteensä alkoholilakia käsitteleviä tai sen mainitsevia puheenvuoroja oli eduskunnassa vuonna 2017 yhteensä 576 kappaletta. Myös loka- ja marraskuu olivat muuta vuotta aktiivisempia. Lokakuussa puheenvuoroja oli 33 ja marraskuussa 35. Ennen syyskuun alkua eniten aihetta koskevia puheenvuoroja käytettiin kesäkuussa, jolloin asia mainittiin 14 puheenvuorossa. Asiasta ei keskusteltu eduskunnassa ollenkaan tammikuussa, heinäkuussa ja elokuussa. Kahden viimeksi mainitun kuukauden hiljaisuus selittyy pitkälti eduskunnan lomakaudella.

Teknisesti alkoholia käsitelleet puheenvuorot olivat suurimmaksi osaksi varsinaisia puheenvuoroja (282 kappaletta) ja näiden vastauspuheenvuoroja (254 kappaletta). Mukaan mahtui myös esittelypuheenvuoroja (10 kappaletta), nopeatahtisia puheenvuoroja (7 kappaletta) ja ryhmäpuheenvuoroja (3 kappaletta).

Kehysanalyysiä varten en käynyt läpi kaikkia puheenvuoroja vaan keskityin 19.9.2017 ja 18.–19.12.2017 käytyihin puheenvuoroihin. Näissä istuinnoissa käytyjen

puheenvuorojen uskon kuvastavan eduskunnassa käytyä keskustelua ja sen kehitystä tutkimukselle mielekkäällä tasolla.

Yhteensä syyskuulta analysoin 122 puheenvuoroa eli kaikki 19.9.2017 täysistunnossa pidetyt puheenvuorot. Nämä olivat valtaosa 137:stä syyskuussa aihetta sivunneesta puheenvuorosta. Joulukuulta kävin läpi puolestaan 121 alkoholia käsittelevää puheenvuoroa. Nämä käsittivät kaikki 18.–19.12.2017 istunnoissa käytetyt puheenvuorot. Joulukuun aikarajaus on perusteltu sillä, että kyseessä oli viimeinen eduskunnan täysistunto ennen kuin eduskunta äänesti lain hyväksymisen puolesta.

3.1.1. Keskustelun pääpiirteet verrattuna Helsingin Sanomiin

Mielenkiintoinen seikka Helsingin Sanomissa ja eduskunnassa käytyä keskustelua verratessa on keskustelun ajankohtien eroavaisuus. Eduskunnassa käydyn keskustelun selkeät piikit ovat syyskuussa ja joulukuussa 2017. Helsingin Sanomissa keskustelu oli puolestaan merkittävän vilkasta kesäkuussa. Tuolloin aihetta käsitteleviä tekstejä ilmestyi lehdessä lähes puolet enemmän kuin syyskuussa.

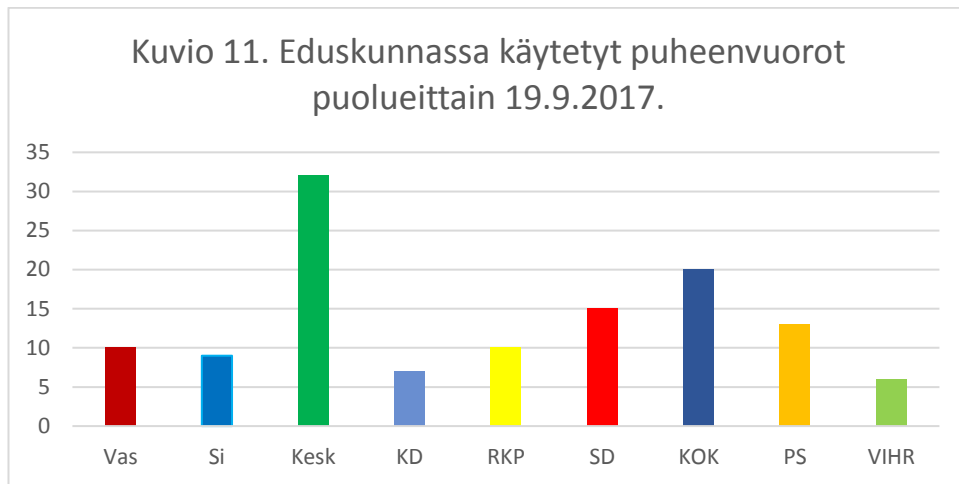
Syy tälle epäsuhdalle löytyy keskustan riveistä nousseelle adressille, jonka allekirjoitti puolueesta 15 kansanedustajaa. Adressissa kansanedustajat vetosivat hallitukseen, jotta se jättäisi alkoholilaista pois kaavailun prosenttirajan noston.⁵⁷ Vaikka adressin allekirjoittajat olivat kansanedustajia, se ei näkynyt eduskunnan istuntosalissa nousseina puheenvuorojen määränä.

Toinen eroavaisuus nousee esille syyskuun kohdalla. Syyskuussa hallituksen esiteltyä lakiesityksen eduskunnalle lakia koskevia puheenvuoroja pidettiin eduskunnassa yhteensä 137, kun Helsingin Sanomissa asiaa käsiteltiin vain 18 kertaa. Asiasta tekee mielenkiintoisen se, miksi näin aktiivinen keskustelu eduskunnassa ei poikanut enempää kiinnostusta mediassa.

Median kiinnostus aiheeseen sai uutta vettä myllyyn vasta joulukuussa, jolloin eduskunnassa käyty aktiivinen keskustelu korreloi myös Helsingin Sanomien kirjoitusten lukumäärään. Joulukuu oli sekä Helsingin Sanomissa että eduskunnassa vilkkain kuukausi aiheen ympärillä.

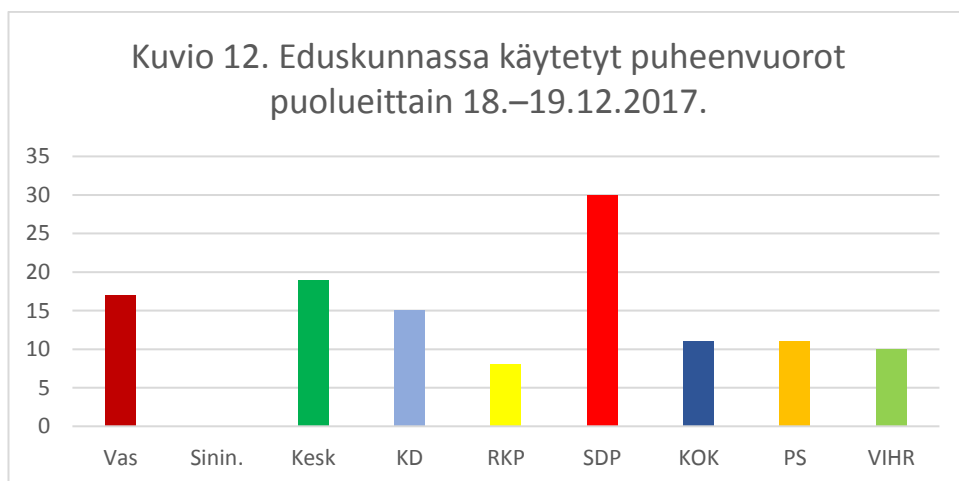
⁵⁷ HS 16.5.2017, HS 23.5.2017.

3.2. Puolueiden puheenvuorot

Eduskunnassa 19.9.2017 eniten alkoholilaista olivat äänessä keskustalaiset. Yhteensä keskustan kansanedustajat kommentoivat lakiesitystä 32 kertaa, joka on merkittävästi enemmän kuin toiseksi eniten puheenvuoroja käyttäneellä kokoomuksella (20 kappaletta). Tämä on esitetty kuviossa 11.

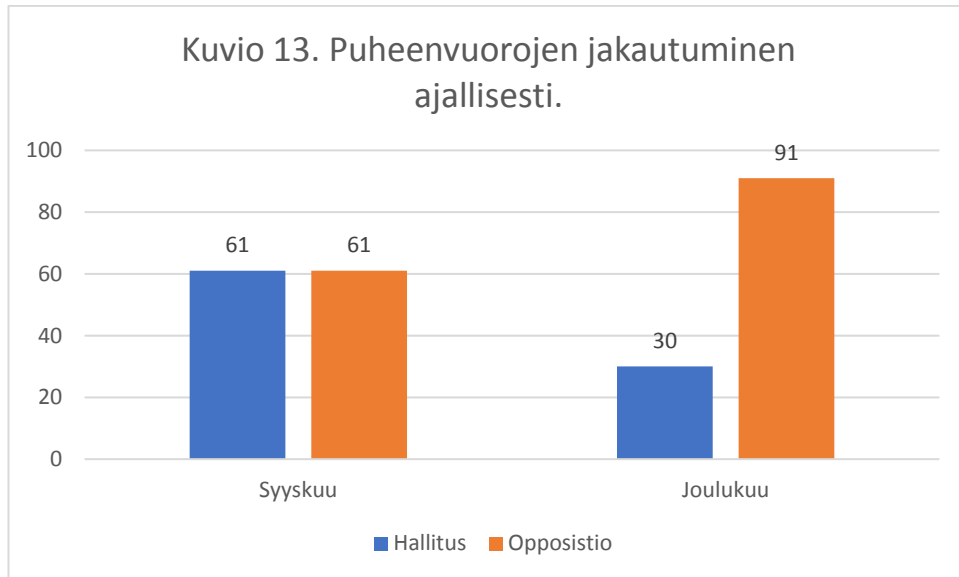
Keskustan ja kokoomuksen jälkeen eniten äänessä olivat oppositiopuolueet sosiaalidemokraattinen puolue (15), perussuomalaiset (13) ja vasemmistoliitto (10). Vähiten puheenvuoroja käyttivät Vihreän liiton kansanedustajat, jotka kommentoivat esitystä kuusi kertaa.

Mielenkiintoista on 18.–19.12.2017 käytyjen keskusteluiden eroavaisuus syyskuussa käytyihin. Joulukuussa eniten puheenvuoroja käytti SDP (30 kappaletta), joka oli merkittävästi aktiivisempi kuin seuraavaksi eniten puheenvuoroja käyttäneet keskusta

(19) ja vasemmistoliitto (17). Syyskuuhun verrattuna SDP käytti joulukuussa kaksinkertaisen määrän puheenvuoroja.

Huomionarvoinen seikka puheenvuorojen määrässä on myös sinisten puheenvuorojen tippuminen nolnaan. Puolue ei käyttänyt eduskunnassa yhtään puheenvuoroa 18.–19.12.2017 käydyssä täysistunnossa alkoholilain muutokseen liittyen.

Sinisten lisäksi myös muiden hallituspuolueiden riveistä käytettiin joulukuussa vähemmän puheenvuoroja verrattuna syyskuuhun. Syyskuussa puheenvuorot jakautuivat tasan opposition ja hallituksen kanssa. Molemmat käyttivät 61 kappaletta aiheetta koskevia puheenvuoroja.

Joulukuussa aiheesta puhui lähinnä oppositio. Joulukuun täysistunnossa opposition käytti puheenvuoroja 91, kun hallituksen riveistä lakiehdotusta kommentointiin enää 30 kertaa. Tämä on esitetty kuviossa 13.

Syyskuussa hallituksen esitellessä lakialoitetta usea salissa esitetty kysymys oli esitetty suoraan lakia esitelleelle perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikolle (kesk). Yksistään Saarikon vastaukset edustajien kysymyksiin kasvattivat keskustalle menneiden puheenvuorojen määrää merkittävästi.

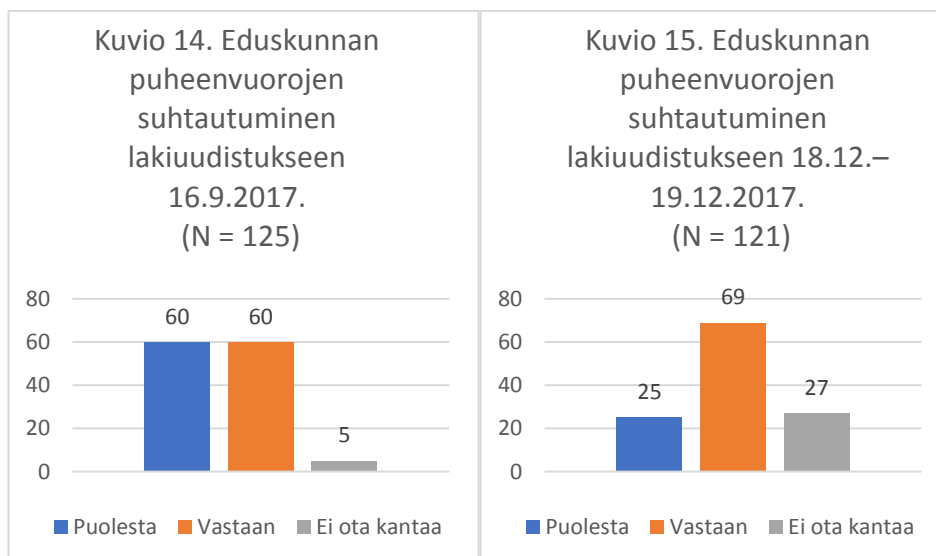
3.2.1. Puheenvuorojen jakautuminen verrattuna Helsingin Sanomiin

Syyskuussa eduskunnassa käytetyt puheenvuorot jakautuivat hyvin samankaltaisesti kuin Helsingin Sanomissa. Samat neljä puoluetta keskusta, kokoomus, SDP ja perussuomalaiset olivat suurimmat puolueet.

Syyskuun puheenvuorojen määrän samankaltaisuus Helsingin Sanomien kanssa alleviivaa joulukuun lukujen poikkeavuutta. SDP:n lukujen suuruus pistää silmään. Tätä voi osaltaan selittää eduskuntatyöskentelyn luonteella: lakimuutoksen lähestyessä viimeisiä käsittelyjä oppositio on ollut enemmän äänissä.

Mielenkiintoista kyllä, SDP:n joulukuussa pitämien puheenvuorojen määrä näkyy myös Helsingin Sanomien kirjoittelussa. Puolueen Helsingin Sanomissa vuonna 2017 saamista maininnoista puolet julkaistiin joulukuussa.

3.3. Puheenvuorojen kannat

Puheenvuorojen kannat olivat linjassa oppositio–hallitus-jaon kanssa. Syyskuussa esitetyt puheenvuorot lakiesityksen puolesta ja vastaan jakautuivat tasan 60–60, kun jako oppositio–hallitus-akselilla oli 61–61. Muutama kommentoija ei ottanut lakiesitykseen kantaa, vaikka lakiesityksestä puhuikin.

Puheenvuorot eivät kuitenkaan suoraan jakautuneet niin, että oppositiosta lakia vastustettaisiin ja hallituksesta kannatettaisiin, vaikka tämä suurimmaksi osaksi piti paikkansa. Hajontaa esiintyi erityisesti keskustan ja perussuomalaisten puheenvuoroissa. Myös Suomen ruotsalaisen kansanpuolueen riveistä esitettiin

hallituksen esitystä puoltavia puheenvuoroja, kuten seuraavasta Stefan Wallinin (r.) puheenvuorosta ilmenee:

”Arvoisa puhemies! Alkoholihan on historiallisesti hyvinkin vaikea, jopa suorastaan traumaattinen asia täällä Suomessa. Sen haittavaikutuksia ei sovi millään kieltää tai edes vähätellä. Mutta sopii myöskin samalla kysyä, olemmeko vuosien varrella, vuosikymmenten aikana, itse tehneet tästä asiasta näin vaikean. Olemme mystifioineet alkoholia ja sen saatavuutta ja tehneet siitä sellaisen kielletyn hedelmän, jota on niin vaikea tavoitella mutta sitten niin ihana saada käsiinsä.

Jos, puhemies, haluamme päästä kohti yleiseurooppalaista tilannetta, meidän pitää edetä hitaasti ja vastuullisesti mutta johdonmukaisesti, määrätietoisesti tätä kivistä polkua pitkin. Ja sillä polulla olemme olleet itse asiassa jo melkein 50 vuotta, sen jälkeen kun keskiolet vapautettiin maitokauppoihin ja vuonna 95 tuontikiintiöt melkein vapautettiin täysin. Vai olemmeko me suomalaiset jotenkin geneettisesti kykenemättömiä suhtautumaan normaalisti alkoholiin tai tuomittuja tämmöiseen [Puhemies koputtaa] elinkautiseen epämukavuuteen alkoholin suhteen? Enpä nyt usko.”⁵⁸

Keskustan eduskuntaryhmän sisällä prosenttirajan nosto oli noussut kynnyskysymykseksi jo keväällä, jolloin silloisista hallituspuolueista perussuomalaiset eivät olleet valmiita suostumaan keskustan vaateisiin tarkan prosenttirajan alistamisesta eduskunnan äänestettäväksi. Tämä selittää molempien puolueiden hajaantuneita mielipiteitä alkoholikeskustelussa. Perussuomalaiset olivat kesän aikana tippuneet hallituksesta oppositioon, mutta tämä ei näytä vaikuttaneen puolueen kantaan merkittävästi.⁵⁹

Joulukuussa hallituksen puheenvuorojen määrä (30 kappaletta) on linjassa esitystä puoltavien puheenvuorojen (25) kanssa. Oppositio käytti puolestaan joulukuussa 91 puheenvuoroa aiheesta, mutta lakimuutosta vastustavia mielipiteitä ilmeni vain 61 kappaletta.

⁵⁸ Stefan Wallin (r.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

⁵⁹ HS 20.6.2017.

Edellä mainittu epäsuhta näkyy niissä puheenvuoroissa, joissa lakimuutokseen ei sinänsä oteta kantaa. Suurin osa aiheeseen liittymättömistä puheenvuoroista koski juuri aiempaa äänestyskäyttäytymistä ja eduskuntaryhmien vanhojen linjausten kommentointia. Tämä selittää myös puheenvuorojen aiheiden jakautumista.

3.3.1. Eduskunnan kannat verrattuna Helsingin Sanomiin

Helsingin Sanomissa julkaistu kirjoittelu alkoholilaista oli merkittävästi neutraalimpaa kuin eduskunnassa pidetyissä puheenvuoroissa. Helsingin Sanomissa julkaistuista 201 kirjoituksesta 91 kappaletta oli sävyltään neutraaleja. Syyskuussa kerätyssä aineistossa eduskunnan puheenvuoroista vain 5 kappaletta ei ottanut selkeästi kantaa esitykseen. Joulukuun aineistossa neutraaleja puheenvuoroja oli yhteensä 27.

Syyskuun aineistosta tekee mielenkiintoisen lakimuutosta puoltavien puheenvuorojen suuri määrä. Helsingin Sanomissa lakiesitystä puoltavien kirjoitusten määrä oli 19,4 prosenttia. Eduskunnassa lakia puolsi hiukan alle puolet kaikista käytetyistä puheenvuoroista.

Joulukuussa lakiesitystä puoltavien esitystä määrä laskee selvästi, 60:stä 25:een, vaikka otoskoko pysyy käytännössä samana. Samalla lakiesitystä vastustavien puheenvuorojen määrä nousee 60:stä 69:ään.

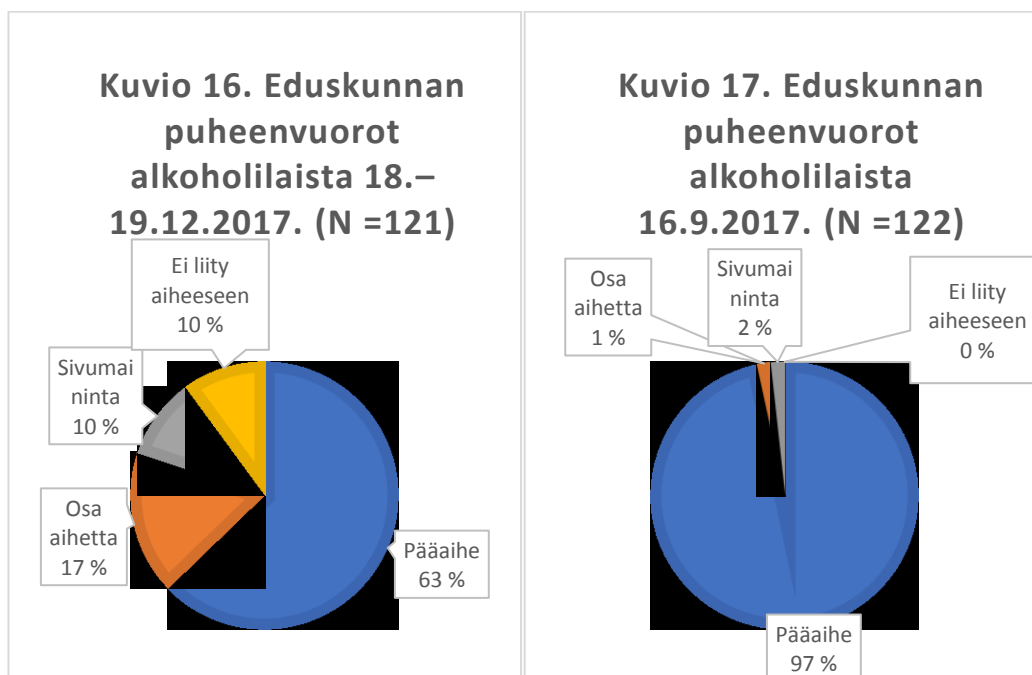
Helsingin Sanomien neutraalimpi lähestymistapa on selitettävissä sen erilaisella roolilla. Merkittävä osa alkoholilakia koskevista kirjoituksista oli uutisia, joka tekstityyppinä pyrkii neutraaliuteen. Myös useassa artikkelissa asian eri puolia tyydyttiin esittelemään, ilman että asiaan otettiin kantaa.

3.4. Puheenvuorojen aiheet

Eduskunnassa pidettyjen puheenvuorojen aiheet noudattavat pitkälti samaa kaavaa kuin puheenvuorojen kannat. Syyskuussa eduskunnassa pidetyissä puheenvuoroissa pysyttiin lähes kokonaan aiheessa. Ainoastaan neljä puheenvuoroa ei ollut pääaiheeltaan lakimuutosta käsittelevä. Kukaan kansanedustaja ei 19.9.2017 pidetyissä puheenvuorossa puhunut ilman viittausta lakimuutokseen.

Joulukuussa alkoholilaki oli pääaihe enää 63 prosentissa puheenvuoroja. Täysin aiheen ohi menttiin 12 puheenvuorossa. Näihin puheenvuoroihin on valikoitunut lähinnä

hallituksen työskentelyä kritisoivia kommentteja, jotka eivät aiheeltaan liity alkoholilain käsittelyyn, mutta ovat nousseet esille alkoholikeskustelun lomassa.

Esimerkiksi Mika Kari (sd.) käytti puheenvuoronsa kokoomuksen edustajien vähyyden ja äänestyskäyttäytymisen ihmettelyyn. Lisäksi huomiota sai osakseen Pauli Kiuru (kok.):

“Arvoisa herra puhemies! Edustaja Kari täällä, edustaja Mika Kari. Meitä on kaksi Karia, vaikkemme sukua toisillemme olekaan, mutta tätä edustaja-etuliitettä tykkään kuulla täällä salissa. Edustaja Kiurulle sanonkin, että itse en vastaa SDP:n kannasta, varsinkin kun meitä sosiaalidemokraatteja täällä salissa on enemmän kuin yksi, toisin kuin kokoomuksen, hallituspuolueen edustajia täällä toisen käsittelyn aikana. Edustaja Kiuru, te kuulutte siihen harvaan joukkoon, joka ei äänestänyt lainkaan, vaikka olitte paikalla. Meillä omassa ryhmässämme kaikki paikalla olleet äänestivät. Jos näitä evidenssejä ei usko, niin kannattaa katsoa eduskunnan sivuilta. Sieltä nämä asiat löytyvät.”⁶⁰

Suurin osa pääaiheeltaan alkoholilaista poikkeavista puheenvuoroista kommentoi alkoholilain varjolla muiden puolueiden käyttäytymistä laista äänestettäessä.

3.4.1. Aiheet verrattuna Helsingin Sanomiin

⁶⁰ Mika Kari (sd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp

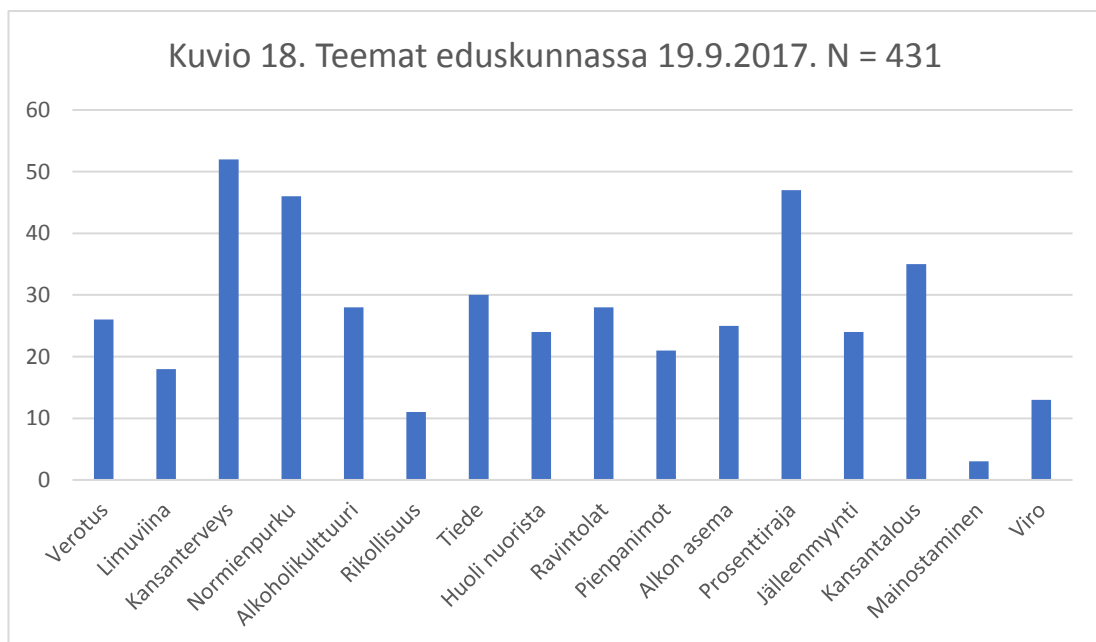
Puheenvuorojen aiheet pysyivät eduskunnassa varsinkin syyskuussa hyvin aiheessa. Helsingin Sanomissa koko vuonna alkoholilainuudistus oli pääuutinen 54 prosentissa teksteistä, joissa lakimuutos mainittiin. Kun lakiesitys oli joulukuussa pääaiheena 63 prosentissa käytyjä keskusteluja, voi todeta joulukuun keskustelun noudattelevan Helsingin Sanomissa ollutta trendiä.

Eduskunnassa käytettyjen aiheeseen liittymättömien puheenvuorojen prosenttiosuus oli joulukuussa merkittävästi suurempi kuin Helsingin Sanomien koko vuoden tilastoissa. Eduskunnassa aiheeseen liittymättömiä puheenvuoroja pidettiin yhteensä 10 prosenttia kun Helsingin Sanomien aineistossa aiheeseen liittymättömiä kirjoituksia oli vain 4 prosenttia.

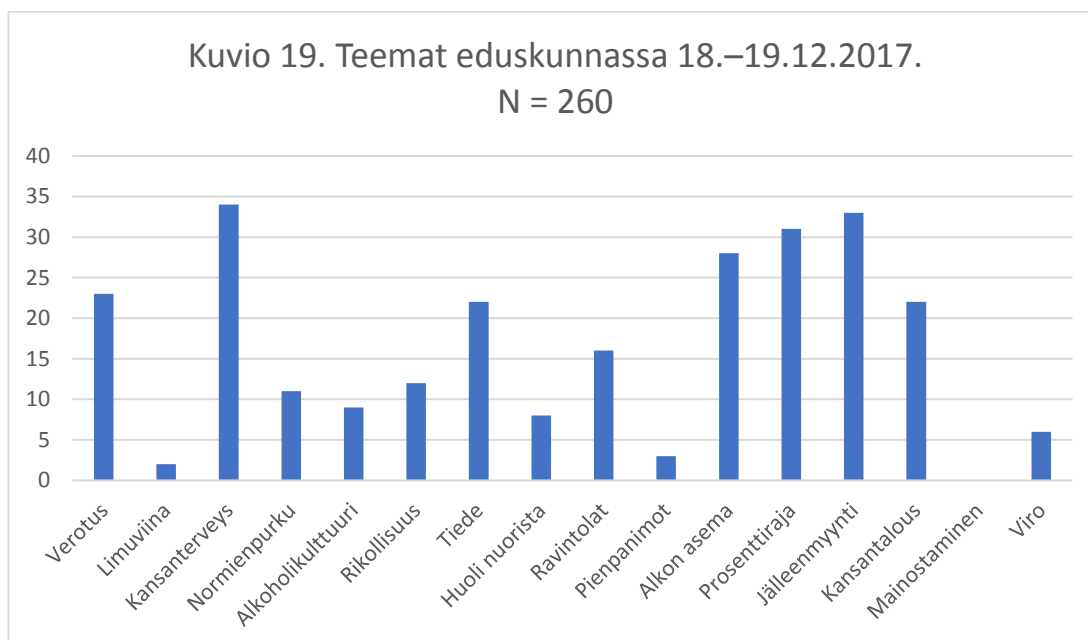
Puheenvuoroja, joissa alkoholilaki oli osa aihetta käytettiin eduskunnassa 17 prosenttia kaikista puheenvuoroista. Helsingin Sanomissa prosenttiosuus oli 23 prosenttia. Sivumainintana alkoholilaki oli Helsingin Sanomien jutuissa vuonna 2017 19 prosentissa kirjoituksia, kun eduskunnassa määrä oli joulukuussa merkittävästi pienempi eli 10 prosenttia.

3.5. Teemat eduskunnassa

3.5.1 Yleisesti teemoista

Syyskuun suosituin teema eduskunnassa pidetyissä puheenvuoroissa oli kansanterveys. Se mainittiin yhteensä 52 puheessa. Seuraavaksi suosituimmat teemat olivat prosenttirajan nosto (47 kappaletta) ja normienpurku (46 kappaletta). Neljänneksi suurin teema oli puolestaan kansantalous (35 kappaletta). Vähiten huomiota teemoista saivat rikollisuus (11 kappaletta), mainostaminen (3 kappaletta) ja Viro (13 kappaletta).

Joulukuussa kansanterveys pysyi suosituimpana teemana. Toiseksi suosituimmaksi teemaksi nousi jälleenmyynti, jota seurasi prosenttiraja ja Alkon asema. Seuraavaksi suurimmat teemat olivat kansantalous, verotus ja tiede. Vähiten mainintoja teemoista sai joulukuussa limuviina, pienpanimot, mainostaminen ja Viro.

Teemojen esiintymistiheydessä on nähtävissä mielenkiintoinen vaihtelu joulukuun ja syyskuun välillä. Lähes samankokoisesta tekstimassasta löytyi syyskuussa lähes puolet enemmän (432 vs 260) teemoja. Tästä voidaan päätellä, että joulukuun puheenvuorot keskittyivät tuomaan esille kerrallaan vähemmän asioita lakimuutoksesta, kun taas syyskuussa puheenvuoroissa kommentointiin lakimuutosta huomattavasti laajemmin.

Seuraavaksi käsittelemme muutamia teemoja tarkemmin. Teemat on valittu korkean esiintymistiheyden vuoksi.

3.5.2. Teemoista tarkemmin: Kansanterveys

Kansanterveys säilyi molemmissa aineistoissa eduskunnan suosituimpana teemana. Tämä on siinä mielessä yllättävää, että Helsingin Sanomissa kansanterveys (51 mainintaa) jäi teemana selväksi kakkoseksi prosenttirajan ottaessa melko selvällä erolla ykköspaikan (80 mainintaa). Alla Satu Hassin (vihr.) näyte kansanterveysteemaisesta puheenvuorosta. Näytteessä sivutaan myös kansantaloutta.

“Edustaja Räsänen jo toi esille OECD:n arvion siitä, mitä alkoholiperäiset kuolemat ja sairaudet ja työkunnan väheneminen maksavat kansantaloudelle. Valiokunnan mietinnössäkkin todetaan, että alkoholinkäytön lisääntyminen, jota hallituksen esitys tarkoittaa, tulee lisäämään alkoholikuolemia. Edustaja Puska ykköskäsittelyn keskustelussa toi esille sen, että lisäkuolemia tulee 150:stä 500:aan riippuen siitä, mitä kaikkia otetaan mukaan, otetaanko ihan välittömästi alkoholin aiheuttamat kuolemat vai sitten niitä sairauksia, joiden riskiä alkoholinkulutuksen kasvu lisää. Valiokunnan mietinnössähän todetaan, että näihin sairauksiin kuuluu varsinaisten alkoholisairauksien lisäksi muun muassa neurologisia sairauksia, syöpiä, verisairauksia, aivoverenvuotoja, sydänlihaksen rappeutumista. Jokaista näiden tautien aiheuttamaa kuolemaa kohti on sitten paljon useampia tapauksia, joissa ihmisen terveys heikkenee ja työkyky heikkenee ja eläkkeelle jääminen aikaistuu.”⁶¹

Helsingin Sanomien kirjoituksissa kansanterveys yhdistyi teemana usein prosenttirajan nostoon. Eduskunnan puheenvuoroissa kansanterveys linkittyi laajempaan joukkoon teemoja. Näitä käydään tarkemmin läpi kehysanalyysissä.

3.5.3. Teemoista tarkemmin: Limuviina

“Elikä kyse ei ole vain alkoholiprosentista, vaan kyse on myös siitä, että alkoholin saatavuutta laajennetaan, nimenomaan väkevän alkoholin saatavuutta laajennetaan nykyisestä 350 myymälästä yli 5 000:een päivittäistavarakauppaan ja yli 8 000:een potentiaalisen anniskeluluvan haltijalle. Tämän lisäksi vielä valmistustapa muuttuu, minkä seurauksena tulevat limuviinat, on jatkossa mahdollisuus saada viskikolaa tai kossukolaa, joittenka tavoitteena on nimenomaan hävittää alkoholin maku ja opettaa nuoria käyttämään alkoholia. Tässä

⁶¹ Satu Hassi (vihr.) Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp

kohderymänä ovat selkeästi naiset, [Puhemies koputtaa] nuoret ja ikääntyvät ihmiset, ja tämän seurauksena alkoholin käyttö tulee lisääntymään.”⁶²

Eduskunnan puheenvuorojen teemoista yksi mielenkiintoisimmista oli limuviina. Edeltävän lainauksen (Anneli Kiljunen, sd.) kaltaisia puheenvuoroja käytettiin todella vähän verrattuna siihen, kuinka suosittu aihe oli samaan aikaan Helsingin Sanomissa.

Limuviina mainittiin joulukuun aineistossa ainoastaan kaksi kertaa ja myös syyskuussa maininnat jäivät maltillisesti 18 kertaan. Samaan aikaan Helsingin Sanomissa limuviina oli koko vuoden kattavassa aineistossa kolmanneksi suosituin teema.

3.5.4. Teemoista tarkemmin: Prosenttiraja

Kolmas huomionarvoinen seikka liittyen puheenvuorojen teemoihin on prosenttiraja. Se oli teemana Helsingin Sanomissa ylivoimaisesti suosituin vuoden aikana, mutta ei nauttinut samanlaista suosiota eduskunnassa käydyissä keskusteluissa.

Prosenttiraja oli syyskuun aineistossa toiseksi suosituin teema ja joulukuussa se tippui jo kolmannelle paikalle. Tämä on merkittävä ero verrattuna Helsingin Sanomissa käytyyn keskusteluun.

3.5.5. Teemoista tarkemmin: Normien purku

Normien purku oli yksi Sipilän hallituksen kärkiteemoja.⁶³ Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että hallituspuolueiden edustajien puheenvuoroissa teema esiintyy todella usein. Normien purku oli syyskuun aineiston kolmanneksi suosituin teema.

”Arvoisa herra puhemies! Tämä hallituksen esitys on hyvin tasapainoinen, hyvä esitys. Se purkaa byrokratiaa, mikä on erittäin tärkeää, koska alkoholilainsäädäntö on hyvin vanhentunut.”⁶⁴

Olavi Ala-Nissilän (kesk.) puheenvuoron kaltaisia kannanottoja kuultiin yhteensä 46 eri puheenvuorossa.

⁶² Anneli Kiljunen(sd.) Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp

⁶³ Sosiaali- ja terveysministeriö. Hallituksen esitys alkoholiksi. STM075;00/72011. <http://stm.fi/hanke?tunnus=STM075:00/2011>. (Luettu 22.9.)

⁶⁴ Olavi Ala-Nissilä (kesk.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017vp

Joulukuussa sen sijaan istuntosalissa ei juuri normien purusta puhuttu. Teema tippui aineistossa vasta 11. suosituimmaksi. Tätä voi osittain selittää se, että syyskuussa eduskunnassa käytetyt puheenvuorot menivät opposition ja hallituksen kesken tasan, kun taas joulukuussa äänessä olivat enemmän oppositionpuolueiden edustajat. Lähtökohtaisesti, muutamaa jo käsiteltyä poikkeusta lukuun ottamatta, hallituspuolueiden edustajat kannattivat esitystä ja opposition edustajat puolestaan vastustivat.

3.5.6. Teemoista tarkemmin: Pienpanimot

Osittain samalla ilmiöllä selittyy myös toisen teeman esiintymisen suuri vaihtelu. Pienpanimoiden asema oli syyskuussa esillä suhteellisen monessa puheenvuorossa. Teema oli vasta 11. suurin, mutta se oli esiintymistiheydeltään osa neljän puhutuimman teeman jälkeistä rypästä 21 maininnallaan. Alla ote Antti Kaikkosen (kesk.) puheenvuorosta.

“Arvoisa puhemies! Kyllä tällä esityksellä on kokonaisuutena selviä hyötyjä: aataminaikuista ravintolabyrokratiaa puretaan, pienpanimoiden toimintaedellytyksiä helpotetaan. Toivottavasti näille asioille löytyy laaja tuki täältä eduskunnasta.”⁶⁵

Kuten Kaikkosen puheenvuorosta käy ilmi, pienpanimoiden aseman parantuminen oli usein myös kytköksissä normien purkamiseen ja sitä käytettiin usein esimerkkinä normien purun myönteisistä vaikutuksista.

Teemana pienpanimot katoavat keskustelusta siirryttäessä joulukuuhun. Tuolloin teema esiintyi vain kolmessa puheenvuorossa.

3.5.7. Teemoista tarkemmin: Alkon asema

Alko ja sen monopoliasema ei ollut suosituimpia puheenaiheita vielä syyskuussa. Alko mainittiin puheenvuoroissa 25 kertaa, joka teki siitä yhdeksänneksi suosituimman teeman.

Sen sijaan joulukuussa Alkosta puhuttiin paljon. Se nousi tuolloin neljänneksi yleisimmäksi teemaksi. Ero puhutuimpaan teemaan, kansanterveyteen, oli vain kuusi

⁶⁵ Antti Kaikkonen (kesk.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

mainintaa. Kristiina Salosen (sd.) puheenvuoron kaltaisia huolia Alkon monopoliasemasta esitettiin joulukuussa useita.

“Ihan lopuksi on pakko sanoa, että kysymys Alkon monopolista on minusta niin merkittävä kysymys, että kun valiokunnassa kävimme usean kerran keskusteluja, joissa itsekin pyysin, että voisitteko selkiyttää, miten hallituksessa sisäisesti on sovittu tämä, onko hallitus yksimielinen siitä, että Alkon monopoli säilytetään, niin en saanut siihen vastausta. Useampaan kertaan sitä yritin, koska kaikesta keskustelusta ikään kuin kävi ilmi, että siitä ei ole yhtenäistä päätöstä vaan yritetään tehdä päätös molemmat puolet huomioiden, ja tässä sitten on tämä lopputulos. No, kun sitten me perjantaina täällä äänestimme, niin sen jälkeen olen saanut lukea lehdistä, että itse asiassa tarkoitushan oli juuri osalla hallituksen sisällä se, että Alkon monopoli voidaan murtaa.”⁶⁶

3.5.8. Teemoista tarkemmin: Jälleenmyynti

Jälleenmyynti on teemana osaltaan kytköksissä Alkon asemaan, ja siten se käyttäytyy samankaltaisesti myös tilastoissa. Tutkimuksessa käytetyssä luokituksessa teeman alle sisältyy myös keskustelu niin sanotusta etämyynnistä eli alkoholin tilaamisesta ulkomailta. Asioiden yhteys tulee hyvin esille oheisesta Suomen Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen puheenvuorosta.

“Arvoisa puhemies! Merkittävä sekä sisällöllinen että menettelyllinen ongelma liittyy tähän puuttuvaan, kadonneeseen etämyyntipykälään. Siinä vaiheessa kun alkoholilakiesitys lähetettiin lausuntokierrokselle, pykälä oli vielä tuossa luonnoksessa ja lausunnonantajat antoivat lausuntonsa sen pohjalta. Lähetekeskustelun aikana tästä etämyynnin kiellosta ei ainakaan minun kuulemanani puhuttu sanaakaan. Vasta viikkoa ennen valiokunnan mietinnön valmistumista asia nousi valiokunnassa keskusteluun eikä sitä sallittu käydä läpi edes valiokunnassa, puhumattakaan sitten täällä istuntosalissa. Siinä on kuitenkin kysymys jopa Alkon monopolin säilymisestä ja kansanterveyslähtöisen alkoholipolitiikan tulevaisuudesta.”⁶⁷

⁶⁶ Kristiina Salonen (sd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp

⁶⁷ Päivi Räsänen (kd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp

Etämyynti ja sen vaikutus Alkon monopoliasemaan nousi selkeästi esille joulukuun aineistossa. Jälleenmyynti mainittiin joulukuussa 33 kertaa, joka teki siitä toiseksi suurimman teeman heti kansanterveyden jälkeen. Ero näiden kahden välillä oli vain yksi maininta. Syyskuussa teema oli vasta kymmenenneksi suurin.

Tämä nousu noudattelee hyvin myös Helsingin Sanomissa käytyä keskustelua. Jälleenmyynti on Helsingin Sanomissa koko vuotena suuruudeltaan jaetulla kolmannella sijalla. Huomattavaa Helsingin Sanomien tapauksessa on aiheen kehittyminen, sillä jälleenmyynti nousee toden teolla otsikoihin vasta joulukuussa, jolloin se on prosenttirajan jälkeen selkeästi toiseksi suosituin teema.

3.5.9. Mistä teemoista ei puhuttu?

Helsingin Sanomissa lakia koskevassa keskustelussa pienimmät teemat olivat Viro ja mainostaminen. Koko vuonna Viro mainittiin lehdessä seitsemän kertaa ja mainostamiseen viitattiin kuusi kertaa.

Nämä kaksi teemaa olisivat häntäpäässä myös eduskunnan keskusteluissa. Mainostamisesta puhuttiin aineistossa ainoastaan kolmessa puheenvuorossa koko aikana – kaikki syyskuussa 2017. Viro keräsi teemana mainintoja syyskuussa kolmanneksi vähiten ja joulukuussa neljänneksi vähiten.

Vaikka Viro ei ollut kovin suosittu teema, käytettiin sitä puheenvuoroissa esimerkkinä sekä lakiesityksen puolesta että sitä vastaan. Ohessa Arto Pirttilahden (kesk.) puheenvuoro.

“Arvoisa puhemies! Todellakin meillä Suomessa on noin puoli miljoonaa riskikäyttäjää, ei varmaan kukaan tätä asiaa haasta. Mutta jos me saamme sitä tuontiviinaa, mitä me tällä hetkellä laivoilla Virosta ja Latviastakin ja muualta tuomme — noin 70 miljoonaa litraa, ehkä olutta 30 miljoonaa litraa, suurin piirtein ollaan näillä huminoilla — vähänkin pois niiltä käyttäjiltä, niin se on hyvä. Kun tuodaan iso lasti autotallin nurkkaan ja kun se siellä päivänkin vanhenee, niin sehän on käytettävä pois, ja siinä tulee kyllä naapurikin humalaan ja tulee

hänestäkin riskikäyttäjiä. Eli jos me saamme tällä järjestelmällä jonkun verran edes sieltä pois, niin se on todella todella hyvä asia.”⁶⁸

3.6. Teemojen yhteys hallitusasemaan

Teemojen jakautumisesta syyskuun ja joulukuun välillä selittää mielenkiintoisesti niiden jakautumista oppositio–hallitus-akselilla.

Eduskunnan pöytäkirjoista kerätyn aineiston aikarajauksen sisällä Suomen hallitus muodostui kolmesta puolueesta. Pääministeri Sipilän johtaman keskustan lisäksi hallituksessa istui kokoomus ja perussuomalaisista aiemmin eronnut sininen tulevaisuus.

Aineistosta käy ilmi, että tämän kolmen puolueen jäsenet pitivät syyskuun aineistossa yhtä paljon puheenvuoroja kuin opposition edustajat. Molemmat käyttivät puheenvuoroja yhteensä 61 kappaletta. Joulukuun aineistossa hallituspuolueiden jäsenet ovat äänessä enää 30 puheenvuorossa, kun opposition edustajien käyttämien puheenvuorojen määrä kipusi 91:een.

Puheenvuorojen jakautumisen muutos on tutkimuksen kannalta tärkeä huomio, sillä tämän tiedon avulla voidaan määrittää, mitkä teemat olivat hallituspuolueille tärkeitä ja mitkä vähemmän tärkeitä. Tämän saa selville seuraamalla niitä teemoja, joiden määrä tippuu merkittävästi verrattaessa joulukuun aineistoa syyskuussa kerättyyn aineistoon.

Samalla voi myös tutkia, mitkä teemat nousivat enemmän esille joulukuussa, jolloin saadaan selville, mitä teemoja oppositiossa painotettiin. Osa teemoista oli sekä hallituksen että opposition käytössä, mikä pitää huomioida analyysissä.

⁶⁸ Arto Pirttilahti (sd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp

4. KEHYSANALYYSIN TULOKSET

Kehysanalyysissä Helsingin Sanomista ja eduskunnan puheenvuoroista löyty kolme kehystä, joiden katson ohjanneen käytyä keskustelua. Näistä kaksi suurinta kehystä ovat vapauden ja suojelun kehukset. Pienintä kehystä kutsun puolestaan sovittelun kehukseksi.

Kehysten raamit voi esittää seuraavasti:

Kehys	Puoluekanta	Tärkeimmät teemat
Vapauden kehys	Si. Kok. Kesk.	Normien purku, alkoholikulttuuri, pienpanimot, kansantalous
Suojelun kehys	Sd. Vihr. Kd. Vas. Kesk.	Kansanterveys, Alkon asema, limuviina, vähittäismyynti, tiede, huoli nuorista, prosenttiraja
Sovittelun kehys	Ps. Kesk. R.	Prosenttiraja

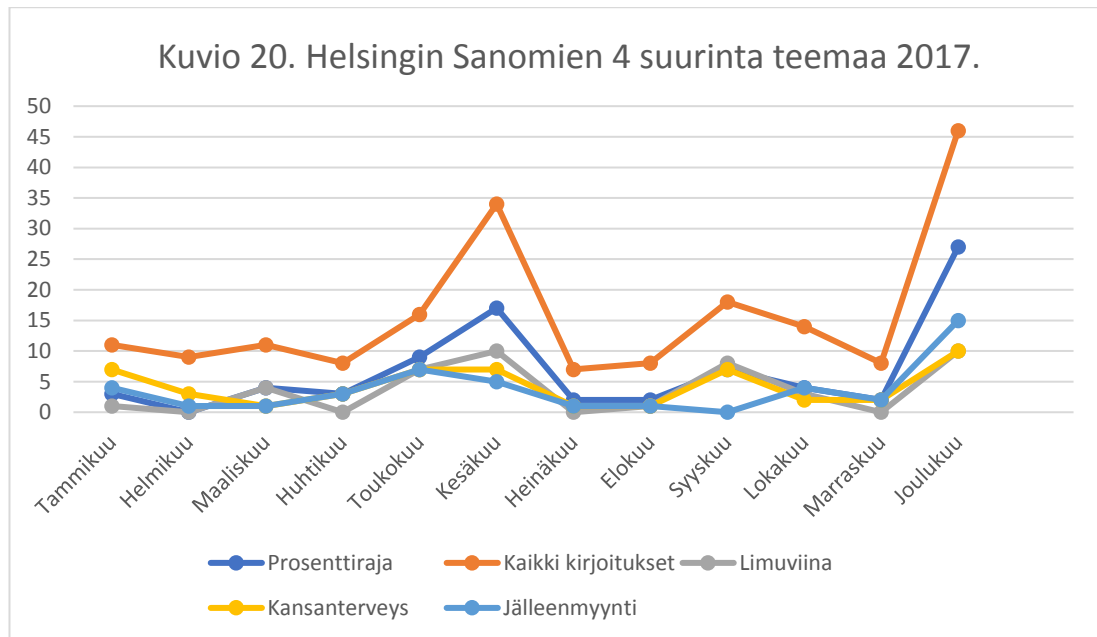
Vapauden kehyksen suurimmat toimijat olivat keskustan, kokoomuksen ja sinisen tulevaisuuden kansanedustajat. Kehyksen tärkeimmät teemat olivat puolestaan normien purku, alkoholikulttuuri, pienpanimot ja kansantalous.

Vapauden kehyksen äänekäs vastavoima oli puolestaan suojelun kehys, jonka pääasiallisina puhujina toimivat SDP:n, vihreiden, kristillisdemokraattien, keskustan ja vasemmistoliiton kansanedustajat. Kehyksessä tärkeitä teemoja olivat kansanterveys, Alkon asema, vähittäismyynti, tiede ja huoli nuorista. Helsingin Sanomissa kehyksen sisällä oli äänessä myös asiantuntijat.

Sovittelun kehyksen tärkeimmät toimijat tulivat keskustan, perussuomalaisten ja RKP:n riveistä. Heidän puheensa kietoutui pitkälti prosenttirajasta käydyn keskustelun ympärille. Seuraavaksi käyn läpi tarkemmin kehysten ilmenemismuodot niin eduskunnassa kuin Helsingin Sanomissa.

4.1 Suojelun kehys Helsingin Sanomissa

Helsingin Sanomissa julkaistuista kirjoituksista löytyi kaksi isoa pääkehystä – suojelun kehys ja vapauden kehys. Suojelun kehyksessä keskustelu keskittyi limuviinaan ja prosenttirajan nostoon, mutta sen sisällä ei tuomittu koko lakia. Vapauden kehyksessä keskustelua määrittä pitkälti anniskelun purkaminen ja normien purku yksilönvapauden näkökulmasta.

Vahvempi Helsingin Sanomien julkaisemista kirjoituksista kumpuva kehys on suojelun kehys. Se on pitkälti lakimuutosta vastustava, mutta lakimuutosta ei vastustettu ehdottomasti. Lakimuutoksen vastustaminen näkyy kuitenkin muun muassa vastustavien kirjoitusten määrästä: lakimuutosta vastustavia argumentteja esiintyi kirjoituksissa 71 kertaa kun taas muutosta puoltavia esiintyi lähes puolet vähemmän, 39 kappaletta.

Kehyksen sisällä argumentointi liittyy useaan teemaan, joista tärkein on kansanterveys. Kansanterveys esiintyy teksteissä useammin kuin limuviina. Kansanterveys esiintyy teksteissä yhteensä 51 kertaa, kun taas limuviina 44 kertaa. Suojeleva kehys nivoutuu kolmen teeman ympärille. Kansanterveyden ja limuviinojen lisäksi tähän joukkoon kuuluu prosenttirajan nosto. Hyvin usein limuviina- ja prosenttirajan nosto -teemat esiintyivät myös samoissa kirjoituksissa.

Kansanterveyden voi nähdä myös eräänlaisena yläteemana limuviinille ja prosenttirajalle. Se esiintyy usein näiden kanssa yhdessä, mutta on enemmänkin teema, joka kokoaa yhteen näiden kahden teeman taustaoletuksen – kansanterveyden parantamisen.

Kaikki edellä mainitut teemat käsittelevät osaltaan kehyksen pääteemaa – suojelua. Kehyksen sisällä käytetyt argumentit sivuavat kansanterveyden myötä huolta lapsista ja nuorista. Tästä hyvä esimerkki on limuviinan tärkeys alateemana.

4.1.1. Esimerkkejä keskustelusta

Esimerkki asiaa käsittelevistä kirjoituksista on 18.9.2017 Helsingin Sanomissa julkaistu kirjoitus *Nelosoluen tulo ruokakauppoihin vastatulessa: Ratkaisijan asemassa oleva Sdp ei kannata prosenttirajan nostamista, valiokunnastakin on tulossa pakit*, jossa Anneli Kiljunen (sd.) kommentoi lakiesitystä seuraavasti:

”Yleinen näkemys ja ilmapiiri on se, että tätä prosenttirajan nostamista me emme näe hyvänä asiana. Toinen yhtä tärkeä ja jopa vielä isompi asia on valmistustaparajoitteesta luopuminen.”⁶⁹

Myös Kristillidemokraattien Päivi Räsänen pääsi ääneen samaisessa kirjoituksessa:

”Toinen, mitä en esityksessä kannata, ovat limuviinat. Se ei ole vaikutukseltaan niin merkittävä kuin prosenttiraja, mutta vahvemmat limuviinat houkuttelevat juuri nuoria.”⁷⁰

Kirjoituksessa käydään usean kappaleen verran läpi prosenttirajan nostoa sekä limuviinojen tuloa kauppoihin. Tämän jälkeen on useita kommentteja näitä kahta muutosta vastustavilta poliitikoilta. Heidän argumenttiensa teemat pyörivät pitkälti kansanterveyden parissa ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin ympärillä.⁷¹

Toinen esimerkki on juuri läpi mennyttä alkoholilakia kommentoiva 16.12.2017 Helsingin Sanomien pääkirjoitus otsikolla *Elinkeinopolitiikka ja sääntelyn höllentäminen*

⁶⁹ Anneli Kiljunen (sd.), HS 18.9.2017.

⁷⁰ Päivi Räsänen (kd), HS 18.9.2017.

⁷¹ HS 18.9.2017.

voittivat alkoholilain äänestyksessä. Kirjoituksessa esitellään alkoholilain uudistukset korostaen limuviinoja ja prosenttirajan nostoa. Tämän jälkeen kirjoituksessa todetaan:

”Asiantuntijat ovat varoittaneet, että alkoholin saatavuuden parantaminen johtaa tälläkin kertaa kulutuksen ja haittojen kasvuun. Se nakertaa osaltaan hallituksen tavoitteita hillitä sosiaali- ja terveystalouden kasvua, koska alkoholilla on keskeinen rooli suomalaisten terveysongelmissa sekä prosentteilla että euroilla mitaten.”⁷²

Lainaus tuo hyvin esille suojelun kehyksen perustavat teemat. Saatavuus johtaa haittojen kasvuun, joka heijastuu myös terveystalouteen ja siten valtion talouteen.

4.1.2. Ei vain opposition kehys

Mielenkiintoista on myös se, että alkoholilain uudistusta vastustavia ääniä oli sekä hallituksen että opposition riveissä. Kirjoituksessa limuviinoja ja prosenttirajan nostoa vastaan puhuvat keskustan Hannakaisa Heikkinen, SDP:n Anneli Kiljunen ja Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen. Lakiuudistusta puolusti kirjoituksessa keskustan Mikko Kärnä.⁷³

Vaikka keskustelu ei ollut sidottu puoluekantaan, aiheutti se puolueiden sisällä radikaalejakin liikkeitä. Muun muassa pitkään SDP:ssä vaikuttanut Mikael Jungner ilmoitti SDP:n alkoholilain vastustuksen olevan ”viimeinen niitti” ja erosi protestiksi puolueesta 15.12.2017.⁷⁴

”Älkää nyt hemmetti sulkeko silmiänne kokonaan siltä liberaalilta sosiaalidemokratialta. Ja tutustukaa markkinatalouteen!”⁷⁵

Huomioitavaa on myös, että limuviinat ja prosenttiraja näyttävät olevan keskustelussa kynnyskysymyksiä lain läpimenoille. Kannanotoissa tuodaan kuitenkin esille se, että alkoholilain uudistus ei ole yksiselitteisesti huono asia edes lain kiivaimpien vastustajien

⁷² HS 16.12.2017.

⁷³ HS 18.9.2017.

⁷⁴ HS 15.12.2017.

⁷⁵ Mikael Jungner (sd.), HS 15.12.2017.

joukossa. Jopa alkoholiasioissa paljon äänessä ollut Päivi Räsänen (kd.) myöntää, että lakiehdotuksessa on myös paljon hyvää:

”Siellä on paljon turhan normiston purkamista.”⁷⁶

Vaikka normien purku sai lain vastustajissa kannatusta, on hyvä muistaa, että valmistustavan vapauttaminen ja prosenttirajan nosto, eli kansalaisten suojeleminen, olivat itsessään riittävä syy vastustaa lakia sen hyvistä puolista huolimatta.

4.1.3. Kehyksen synty

Keskustelukulttuuri lakimuutoksen ympärillä muuttui vuoden aikana Helsingin Sanomien kirjoituksissa merkittävästi. Kääntekehyksessä voidaan ajoittaa maaliskuuhun. Tuolloin valmistui lain lausuntoyhteenvedo, jonka perusteella lakiesitystä lähdettiin viimeistelemään hallituspuolueiden kesken.

16.3.2017 valmistunut yhteenvedo paljasti hallituksen rivien hajanaisuuden asiassa. Asiaa voi osittain selittää myös se, että lausuntoyhteenvedo suhtautui alkoholilain uudistukseen, erityisesti prosenttirajan nostoon, hyvin kielteisesti. 48:sta lausunnon antaneesta tahosta 37 ilmaisi kielteisen kantansa lakiuudistukseen. Päälimmälliset argumentit olivat kokonaiskulutuksen kasvu ja negatiiviset vaikutukset kansanterveyteen. Myös limuviinon kauppoihin tulon lausuntoyhteenvedossa suhtauduttiin kielteisesti. Sitä lausunnon antaneista tahoista vastusti 28 ja puolusti 18.⁷⁷

Yhteenvedon tultua julki laitettiin keskustan Hannakaisa Heikkisen toimesta alulle kannanotto, jossa prosenttirajaa ja limuviinon vapauttamista vastustettiin. Sen allekirjoitti yhteensä 28 kansanedustajaa. Mukana oli opposition edustajien lisäksi kolme kokoomuksen ja 14 keskustan kansanedustajaa.⁷⁸ Tuolloin peruspalveluministeri Saarikko kommentoi asiaa seuraavasti:

”Keskustan eduskuntaryhmässä alkoholilaki on ollut hyvin voimakkaasti mielipiteitä jakava aihe. Ryhmä hyväksyi neuvottelutuloksen äänestämällä. Sellaista

⁷⁶ HS 18.9.2017.

⁷⁷ Lausuntoyhteenvedo alkoholilain kokonaisuudistuksesta 16.3.2017, 31–34.

⁷⁸ HS 17.3.2017.

kuvitelmaa ei varmasti ole missään vaiheessa ollut, että tämä olisi ryhmällemme helppo laki läpivietäväksi.”⁷⁹

Tämän jälkeen keskustelu prosenttirajasta ja limuviinoista pysyi otsikoissa koko loppuvuoden, noudattaen kirjoitusten määrän yleistä kehitystä. Keskustelun summaa hyvin yhteen marraskuun lopulla Helsingin Sanomissa julkaistu Heikkisen haastattelu. Siinä Heikkinen toteaa prosenttirajan nostosta seuraavaa:

”Ajatus nostaa vähittäiskaupassa myytävän alkoholin tilavuusprosenttia 5,5:een on saanut niin murskaavan tuomion kansanterveyden ja kansantalouden näkökulmasta, että eräät valiokunnan jäsenet ovat halunneet löytää asiantuntijoita, joilta tulisi perusteluja nostolle.”⁸⁰

Samalla Heikkinen muistuttaa, että suurin osa kansanedustajista pitää alkoholilain muutosta tarpeellisena.

”Julkisuudessa asia on kääntynyt niin, että on kansanedustajia, jotka vastustavat koko alkoholilain uudistusta. Näin ei ole. Valtaosa näkee byrokratian purkamisasiat erittäin hyvinä ja kannatettavina. Tämän lain myötä moni asia järkevöityy.”⁸¹

Heikkisen kommentti pätee Helsingin Sanomien kirjoittelun perusteella vain kansanedustajiin, sillä muissa kirjoituksissa koko lakia vastustavia argumentteja löytyi. Prosenttirajan nostoa ja limuviinojen tuloa kauppoihin vastustavat eivät myöskään nimenneet normienpurkuun liittyviä konkreettisia toimia.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta esitti lain alun perin muodossa, jossa prosenttirajaa ei nostettaisi. Eduskunnan äänestyksissä prosenttirajaksi muotoutui lopullisessa lakiesityksessä ollut 5,5.

4.1.4. Suojelun kehys ja verotus

⁷⁹ Anneli Saarikko (kesk.), HS 17.3.2017.

⁸⁰ HS 25.11.2017.

⁸¹ HS 25.11.2017.

Suojelun kehykseen liittyi myös keskustelu rahasta. Yksi rahaan liittyvä teema oli verotus. Samaan aikaan alkoholilain kanssa säädettiin myös alkoholin veronkorotuksesta, jolla oli tarkoitus saada 100 miljoonaa lisäeuroa valtion kassaan.

Alkoholilain tullessa eduskunnan käsittelyyn eduskuntapuolueilla oli eriäviä näkemyksiä veronkiristyksen luonteesta. Kokoomuksen kansanedustajat olivat sitä mieltä, että veronkorotus on sidottu prosenttirajan nostoon. Keskusta oli puolestaan sitä mieltä, että kyseessä on kaksi eri asiaa. Veronkorotusta käytettiin argumenttina sekä lakiesityksen puolesta että sitä vastaan.⁸²

“Kaupan liiton tiistaina julkistaman selvityksen mukaan oluiden ja lonkeroiden matkustajatuonti Virosta laskisi puoleen, jos eduskunta sallii enintään 5,5-prosenttisten alkoholijuomien vapauttamisen päivittäistavarakaupoissa samalla kun Viro ja Suomi nostavat alkoholiverojaan. Samalla absoluuttisen alkoholin kulutus Suomessa vähenisi selvityksen arvion mukaan yhden prosentin nykyisestä.”⁸³

Verotuksen lisäksi puheissa esiintyi matkustajatuonnin merkitys, joka tarkoittaa Suomen tapauksessa Virosta tuotavaa alkoholia. Matkustajatuonnin vähentäminen on ollut pitkään mukana alkoholikeskustelussa. Prosenttirajan nostoa perusteltiin muun muassa sillä, että Virosta tuotavan viinan määrä laskisi päätöksen myötä. Prosenttirajan nostoa vastustavien joukossa viitattiin Viron päätökseen nostaa alkoholiverotusta, jolloin prosenttirajan nosto tuonnin hillitsemiseksi ei olisi tarpeen.⁸⁴

Samaan kategoriaan matkustajatuonnin kanssa menee myös keskustelu etämyynnin kieltämisestä. Alkoholilain uudistukseen ei kirjattu selkeää etämyynnin kieltävää pykälää, joka jätti lakiin sen vastustajien mielestä etämyynnin menevän aukon. Tämän nähtiin kasvattavan alkoholihaittoja ja nakertavan Alkon monopolin uskottavuutta.⁸⁵

“Oppositio olisi halunnut kieltää etämyynnin. Suomen keskeisen alkoholipoliitiikan sääntelymekanismiin eli Alkon monopolin pelätään murtuvan, jos kuka ta-

⁸² HS 3.10.2017.

⁸³ HS 3.10.2017.

⁸⁴ HS 15.12.2017 ja HS 27.10.2017.

⁸⁵ HS 16.12.2017.

hansa voi alkaa myydä vaikkapa Baltian maista Suomeen alkoholia niin, että se tuodaan postissa kotiin.”⁸⁶

Rahasta ja sen säästämistä puhuminen puoltaa myös ajatusta suojelun kehystä. Kehyksen sisällä suojellaan myös suomalaista veronmaksajaa, joka maksaa alkoholihaitoista koituvat sairaalakulut. Samalla myös valtion kirstua kartuttavan Alkon asema haluttiin turvata.

4.2.Vapauden kehys Helsingin Sanomissa

Toista keskustelun pääkehystä kutsun vapauden kehukseksi. Ennen kehysten pääpiirteiden esittelyä on kuitenkin tärkeää huomata, että suojelun ja vapauden kehukset eivät ole täysin vastakkaisia. Hallitsevassa suojelun kehyksessä oli myös lakia puoltavia kantoja ja mielipiteitä. Kehyksiä ei olisi järkevää erottaa toisistaan lakimuutosta vastustavana tai puoltavana kehysenä, sillä se ei kuvaisi kehysten pääteemaa yhtä hyvin kuin vapaus ja suojele. Puolueista Helsingin Sanomien kirjoitusten perusteella ainoastaan kristillidemokraatit olivat yhtenäisesti lakimuutosta vastaan.

Tämä ei silti tarkoita, etteikö lakimuutosta olisi vastustettu. Lakimuutosta puolustavia kirjoituksia julkaistiin vuonna 2017 Helsingin Sanomissa yhteensä 39 kirjoitusta. Yhteensä teema löytyi kirjoituksista 201 kertaa kun kirjoitusten kokonaismäärä oli 190.

Vapauden kehyksessä keskiössä on normien purku ja siihen kuuluva yksilönvapaus. Tämän alateemoja ovat muun muassa ravintolamyynti ja kansantalous. Sivujuonteina puheissa esiintyi mainintoja pienpanimoista ja alkoholikulttuurista.

Teemojen perusteella voi nähdä, että kehyksessä keskusteltiin enemmän rahasta kuin kansanterveydestä. Toki myös kansanterveyden avulla perusteltiin lakimuutosta jopa taloustieteellisin perustein. Helsingin Sanomat uutisoi muun muassa Kaupan liiton teettämästä tutkimuksesta, jonka mukaan veronkorotusten myötä alkoholinkäyttö itseasiassa vähentyisi, vaikka prosenttiraja nousisi 5,5 prosenttiin ja limuviinat tulisivat kauppojen hyllyille.⁸⁷

⁸⁶ HS 16.12.2017.

⁸⁷ HS 3.10.2017.

Kehysten sisällä puhuvat pääosin eri ihmiset. Vapauden kehyksen sisällä puhuivat muun muassa kansanedustajien lisäksi paljon maallikot, lähinnä mielipidekirjoituksissa, ja elinkeinoelämän edustajat. Sinänsä varsinaisilta asiantuntijoilta ei Helsingin Sanomissa nähty kommentteja lain puolesta, eli heidän kommenttejaan nähtiin lähinnä suojelun kehyksen sisällä.

4.2.1. Esimerkkejä keskustelusta

Hyvänä esimerkkinä keskustelusta on Helsingin Sanomissa ilmestynyt artikkeli, jossa toimittaja kävi oluella alkoholitutkijoiden kanssa ja haastatteli heitä samalla alkoholilain uudistuksista. Alkoholilakia puolustavaksi tahoksi toimittaja oli valinnut tutkijoiden sijaan entisen kansanedustaja Rosa Meriläisen, joka oli tutkinut huumausainepolitiikkaa työskennellessään Tampereen yliopistolla vuosina 2001–2003. Meriläisen kommentit edustivat kirjoituksessa vapauden kehyksen teemoja, kun muut asiantuntijat pysyivät pitkälti suojelun kehyksen teemojen sisällä.⁸⁸ Meriläinen kommentoi aihetta Helsingin Sanomille seuraavasti:

”Nousuhumala on ihanimpia tunteita, mitä voi olla, ja kaikki sen tietää.”⁸⁹

Kansanedustajista lakia Helsingin Sanomien kirjoituksissa puolustivat muun muassa Jaana Pelkonen⁹⁰ (kok.), Mikko Kärnä⁹¹ (kesk.) ja Kalle Jokinen⁹² (kok.). Näissä kirjoituksissa vapauden kehyksen teemat, kuten yksilön- ja elinkeinonvapaus, ovat vahvasti läsnä.

Esimerkkinä keskustelusta on 13.1.2017 julkaistu mielipidekirjoitus, jossa kommentoidaan Jaana Pelkosen mielteitä alkoholilaista. Kirjoittaja perustelee normien purkua ulkomaantuonnilla ja säätelyn purun positiivisilla vaikutuksilla.

”Olisi toivottavaa saada aikaan alkoholiuudistus, joka noudattaa kansalaisten hiljaisen enemmistön arvoja ja ihmiskäsitystä ja jossa on aiempaa parempi tasapaino terveystieteiden ja kuluttajien toiveiden välillä.”⁹³

⁸⁸ HS 6.5.2017.

⁸⁹ Rosa Meriläinen, HS 6.5.2017.

⁹⁰ HS 8.1.2017.

⁹¹ HS 18.9.2017.

⁹² HS 23.5.2017.

⁹³ HS 13.1.2017.

Mielipidekirjoituksessa tulee hyvin esille vapauden kehyyksen perusteemat. Yksilönvapaus, yksilön vastuu omasta terveydestään ja toisaalta taloudellisen liberalismiin ja kuluttajan vapaus tehdä ostopäätöksiä tulevat kirjoituksessa esiin. Samat argumentit toistuvat myöhemminkin Helsingin Sanomien mielipidepalstalla.

Alkoholikulttuuriin, tai sen puutteeseen, viitataan useassa kirjoituksessa. Vapauden kehyyksessä alkoholikulttuuri nähtiin tärkeänä osana argumentointia. Vapaamman alkoholilainsäädännön nähtiin luovan terveempää alkoholikulttuuria, jossa pääosassa ei olisi humalahakuinen juominen. Helsingin Sanomat siteeraa muun muassa sanomalehti Karjalaista seuraavasti:

“Sen sijaan uusi laki on takaisku kehittyvälle suomalaiselle olutkulttuurille ja niille uudistuksen kannattajille, jotka uskovat etenkin nuorten suomalaisten kypsyneen eurooppalaiseen juomakulttuuriin.”⁹⁴

Myös Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen esimies Katarina Baer liputtaa kolumnissaan lakimuutoksen, ja sen tuoman kulttuurinmuutoksen, puolesta.

“Sitähän alkaa ihan odottaa uutta alkoholilakia. Ehkä päästään ylimitoitetuista K18-kielloista ja ilmapiiri muuttuu sallivammaksi lapsia ja nuoria kohtaan.”⁹⁵

Eurooppalaisella alkoholikulttuurilla kirjoittajat viittaavat juomatapaan, jossa alkolin kertakulutuskäytännöt ovat pieniä, mutta alkoholia nautitaan useammin, esimerkiksi ruoan yhteydessä. ANTTI MAUNU on ehdottanut, että Suomessa tulisi puhua eurooppalaisen juomakulttuurin sijaan pienjuomisesta, sillä suomalainen ei-humalahakuinen juominen tapahtuu yleensä oluen sijaan viinillä ja usein ilman ruokaa.⁹⁶

4.2.2. Teemana normien purku

Normien purku -teeman alle kuului tutkimuksessa myös yksilönvapaus. Eniten teema näkyi anniskeluun liittyvässä säätelyssä. Alkoholilain uudistuksen tarvetta perusteltiin useissa eri anniskeluravintoloiden ongelmia käsittelevissä kirjoituksissa. Näissä esiin nousi vahvasti oletettu säätelyn vähentämisen työllistävä vaikutus. Tämä linkittyy

⁹⁴ HS 23.9.2017.

⁹⁵ HS 3.9.2017.

⁹⁶ Maunu 2017, 8-10.

kehysten pääteemaan, vapauteen, mainiosti. Kehyksessä käytettyjen puheenvuorojen mukaan säätelyn vähentyminen lisää elinkeinonvapautta ja antaa ihmisille enemmän vapauksia toimia.

Vapauden kehysten sisältä kommentoitiin myös suojelun kehysten teemoja. Puheenvuoroissa oli usein humoristinen tai sarkastinen sävy, jota voi selittää näkökulmarelativismilla. ”Me” vastaan ”ne” -jaottelun kehysten välillä voi nähdä puheenvuoroja selittävänä tekijänä.

Hyvä esimerkki tästä on ravintoloiden anniskelualueisiin liittyvät ongelmat. Helsingin Sanomat teki kesäkuussa 2017 jutun ravintolasta, jonka terassi sijaitsi ravintolan edessä sijaitsevassa parkkiruudussa. Kirjoituksessa käydään läpi ravintolan taistelua alkoholilainsäädännön rajoitusten keskellä. Koska ravintolan ja terassin välinen jalkakäytävä ei ollut anniskelualuetta, ei asiakas saanut viedä juomaansa itse terassille. Niinpä ravintola etsi tarjoilijaa kantamaan ihmisten juomat ravintolasta terassille. Jutun mukaan työntekijälle katsottiin eduksi muun muassa pitkät kädet, jotta tuoppien siirtäminen kadun toiselle puolelle sujuisi ripeästi.

”Ojentajamieheltä vaaditaan työpaikkailmoituksen mukaan vähintään kahden vuoden baarikokemusta, minkä lisäksi myös ”pitkät raajat katsotaan eduksi”.

Tittelistä huolimatta ojentajamies voi siis olla sukupuoleltaan myös nainen.”⁹⁷

Samanlainen ote on Helsingin Sanomien NYT-liitteessä julkaistussa kirjoituksessa, jossa naureskellaan lakialoitetta kritisoiville argumenteille, joita kansanedustajat päästivät suustaan istuntosalissa. Jutussa irvailtiin muun muassa alkoholijäätelöistä ja -purukumeista käydylle keskustelulle. Tulilinjalla NYT-liitteen jutussa olivat muun muassa kansanedustajat Veronica Rehn-Kivi (r) ja Sari Tanus (kd), joiden eduskunnassa pidettyjä puheenvuoroja tarkasteltiin vapauden kehyksestä käsin. Itse puheenvuorot ovat hyviä esimerkkejä suojelun kehyksessä esiintyneistä teemoista.⁹⁸

⁹⁷ HS 8.6.2017.

⁹⁸ HS 20.9.2017.

“Suurimmassa riskiryhmässä ovat keski-ikäiset miehet, ja limuviinujen — pinkin värisine etiketteineen — tuominen ruokakauppoihin ja kioskeihin on taas iso houkutus nuorille naisille.”⁹⁹

“Paitsi että valmistustavan muutos mahdollistaa niiden limuviinujen myymisen, joiden on jo Euroopassa todettu olevan erityisesti lapsien alkutie alkoholin kuluttajiksi, se lisäksi mahdollistaisi monien aivan uudenlaisten alkoholia sisältävien tuotteiden myynnin ruokakaupassa, esimerkiksi alkoholijauheet, alkoholipurukumit, alkoholijäätelöt ja niin edelleen. Kenttä on lähes rajaton.”¹⁰⁰

Ravintolamaailmaan liittyviä normien purkuun liittyviä teemoja olivat myös keskustelu alkoholiannosten tilausrajoituksista. Lakimuutoksen myötä ravintolasta kerralla asiakkaalle myytävän alkoholin määrä ei enää rajoitettaisi. Myös ravintoloiden aukioloaikoihin ja anniskelulupiin kaavailtiin lakimuutoksessa muutoksia, jotka vapauttaisivat anniskelua.¹⁰¹

4.3. Suojelun kehys eduskunnassa – Opposition kanta

Suojelevan kehyksen avainteemat ovat myös eduskunnassa kansanterveys, Alkon asema, prosenttiraja ja jälleenmyynti. Näissä kaikissa korostuu kansalaisten suojeleminen, tai kuten vapauden kehyksessä asia ilmaistaisiin, ”holhoaminen”.

Suojelemisen kehyksestä on erotettavissa kaksi asiaa, joita halutaan suojella: Alkon monopoli vähittäismyyntiin ja kansalaisten terveys. Esittelen seuraavassa näiden pääpiirteet ja niiden suhteet käytettyihin teemoihin.

4.3.1. Suojelun kohteena kansanterveys

Suojelu liittyy tässä tapauksessa teemoihin usealla eri tavalla. Kansanterveyden suhteen suojeleminen liittyy terveyteen liittyviin kysymyksiin, kuten alkoholin aiheuttamiin kuolemiin ja työpoissaoloihin. Alla muutama esimerkki.

”Arvoisa puhemies! Perustuslain mukaan julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen

⁹⁹ Veronica Rehn-Kivi (r.), Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹⁰⁰ Sari Tanus (kd.), Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹⁰¹ HS 21.6.2017.

ympäristöön. Meillä on velvollisuus muun muassa tukea perheiden mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Hallituksen esitys tulee lisäämään alkoholin kulutusta, yleistä turvattomuutta, rikollisuutta, väkivaltaa, harmaata taloutta, työstä poissaoloja, pahoinvointia ja kustannuksia sosiaali- ja terveystalouteen.

Tavoitteena tulisi olla alkoholin kulutuksen ja sen aiheuttaman pahoinvoinnin ja inhimillisen kärsimyksen vähentäminen, ei kasvattaminen. Jos hyväksymme lakiesityksen, hyväksymme alkoholin kokonaiskulutuksen nousun ja terveyshaittojen lisääntymisen. Perusteita tämän sallimiseksi ei ole.”¹⁰²

“Valiokunnan mietinnössäkkin todetaan, että alkoholinkäytön lisääntyminen, jota hallituksen esitys tarkoittaa, tulee lisäämään alkoholikuolemia. Edustaja Puska ykköskäsittelyn keskustelussa toi esille sen, että lisäkuolemia tulee 150:stä 500:aan riippuen siitä, mitä kaikkia otetaan mukaan, otetaanko ihan välittömästi alkoholin aiheuttamat kuolemat vai sitten niitä sairauksia, joiden riskiä alkoholinkulutuksen kasvu lisää. Valiokunnan mietinnössähän todetaan, että näihin sairauksiin kuuluu varsinaisten alkoholisairauksien lisäksi muun muassa neurologisia sairauksia, syöpiä, verisairauksia, aivoverenvuotoja, sydänlihaksen rappeutumista. Jokaista näiden tautien aiheuttamaa kuolemaa kohti on sitten paljon useampia tapauksia, joissa ihmisen terveys heikkenee ja työkyky heikkenee ja eläkkeelle jääminen aikaistuu.”¹⁰³

“Arvoisa puhemies! Tämähän on juuri tämän lain yksi eniten väärin ymmärretty kohta. Terveysvaikutukset eivät kohdistu vain paljon alkoholia käyttäville vaan jo kohtuukäyttäjille. Tämä on se suurin mielikuvaväärityelmä, mitä on yritetty ajaa läpi tässä koko ajan. Ja jos te niitä asiantuntija-arvioita luette — toivon, että kansanedustajat, olette lukeneet, me monta kuukautta kuulimme asiantuntijoita — niin voisitte saada sieltä selvyuden, että näillä mielikuvilla, joita meille on syötetty, ei ole mitään tekemistä tosiasioiden ja faktan kanssa.”¹⁰⁴

¹⁰² Anneli Kiljunen (sd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

¹⁰³ Satu Hassi (vihr.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

¹⁰⁴ Kristiina Salonen (sd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

Puheenvuoroista ilmenee myös suojelun tarve lapsia ja nuoria kohtaan. Tämä käy edellä olevista esimerkeistä ilmi esimerkiksi Anneli Kiljusen (sd.) puheenvuorosta. Tähän samaan huoleen nuorista liittyy myös limuviinat, joista eduskunnassa puhuttiin merkittävästi vähemmän kuin Helsingin Sanomissa.

Niissä puheenvuoroissa, joissa limuviina mainittiin, suojelun kehys oli läsnä. Seuraavan kaltaiset Outi Alanko-Kahiluodon (vihr.) puheenvuorot olivat eduskunnassa vähemmistössä.

“Työpaikkoja todennäköisesti saadaan lisää ainoastaan sosiaali- ja terveyssektorille, ja sekin sen vuoksi, että alkoholin kulutus ja haitat tosiaan lisääntyvät. Olisin nyt tässä yhteydessä kysynyt ministeriltä, onko tämän lakiesityksen yhteydessä [Puhemies koputtaa] tehty lapsivaikutusten arviointia. Viittaan erityisesti tähän, kun tuotte nyt [Puhemies koputtaa] limuviinat tällä esityksellä kaappoihin. Onko tehty lapsivaikutusten arviointi?”¹⁰⁵

Myös prosenttirajan nosto voidaan nähdä kansanterveyden alateemaksi. Sillä perusteltiin useassa puheenvuorossa alkoholihaittojen kasvua. Siinäkin päämotiivina on suojele: prosenttirajan nosto lisää alkoholin kokonaiskulutusta ja vaikuttaa siten heikentävästi kansanterveyteen. Alla esimerkki Päivi Räsänen (kd.) puheenvuorosta.

“Tätä esitystä lukiessa nousee mieleen, että eikö historiasta ole opittu. Kyllä meidän historiamme osoittaa ihan vääjäämättömästi, että alkoholihaitat lisääntyvät suorassa suhteessa kokonaiskulutukseen. Keskioluen vapauttaminen 69 ei vähentänyt väkevien juomista, millä sitä perusteltiin, vaan lisäsi kokonaiskulutusta ja haittoja. Samoin kävi vuoden 95 muutoksen yhteydessä. Ja kun Vanhasen hallitus vuonna 2003 alensi alkoholiveroa 30 prosentilla, silloin tuon esityksen perusteluissa arvioitiin, että se aiheuttaisi noin 600 alkoholi-kuolemaa vuosittain lisää, ja valitettavasti tuo ennustus toteutui ihan

¹⁰⁵ Outi Alanko-Kahiluoto (vihr.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

tuollaisenaan. Sen vuoksi on hyvin uskottavaa, että tämäkin ennustus 150 lisäkuolemasta valitettavasti toteutuu, jos tämä esitys menee läpi.”¹⁰⁶

4.3.2. Suojelun kohteena alkoholimonopoli

Erityisesti joulukuun aineistossa esiin nousi tarve suojella Alkon monopolia alkoholin vähittäismyyntiin. Suojelun tarpeeseen liittyi useita teemoja, kuten verotus ja kansantalous.

Tärkein Alkon aseman suojeluun liittyvä teema oli ehdottomasti vähittäismyynti. Joulukuun aineistossa suojelukehyksen sisällä oltiin hyvin huolissaan niin sanotusta etämyynnistä eli alkoholin tilaamisesta postitse ulkomailta. Tämän uskottiin vaikuttavan heikentävästi Alkon monopoliasemaan vähittäismyynnissä. Erityisesti Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen riveistä epäiltiin jopa hallituksen olevan kaatamassa koko monopolijärjestelmää. Keskustelu sai myös tuulta alleen hallituksen tiputettua etämyynnin suoraan kieltävän pykälän viime metreillä pois lakiesityksestä.

“Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnassa kuulumme suuren joukon asiantuntijoita, joilta saatiin näkemyksiä kaikkiin muihin pykäliin paitsi niihin, joissa oli kyse etämyynnistä, ellei aivan loppumetreillä erikseen pyydettyä Alkon kirjallista lausuntoa tästä huomioida. Kun lakiluonnos lähti lausuntokierrokselle, siinä oli selkeä pykälä alkoholijuomien rajat ylittävstä etämyynnistä ja siitä, että rajat ylittävä etämyynti Suomeen on kielletty. Kuitenkin hallitus oli tiputtanut tuon pykälän pois varsinaisesta esityksestä ja nyt riskeeraa uhkapelillään Alkon monopoliaseman. – – Tulkinnanvaraisesta tilanteesta seuraa ongelmia muun muassa verojen maksun valvonnan ja myyntivalvonnan kanssa. Etämyynnin salliminen tarkoittaisi monopolituotteille rinnakkaista vähittäismyyntikanavaa, Alkon monopolin purkamista ja alkoholikaupan yksityistämistä Suomessa.”¹⁰⁷

¹⁰⁶ Päivi Räsänen (Kd.) 19.9.2017. Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹⁰⁷ Sari Tanus (kd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

“Tässä lausunnossa selväsanaisesti todetaan, että konkreettista kieltoa alkoholin etämyynnille ei tässä hallituksen esityksessä ole, ja se todellakin avaa riskin Alkon monopolin murtumiselle. Alkon monopolin säilyttämisestä olemme lähes yksimielisiä täällä eduskunnassa, ja siksi tuntuu hieman ongelmalliselta ja myöskin hassulta se, että me emme ole valmiita eduskunnassa tätä pykälää säätämään.”¹⁰⁸

“Pahinta, puhemies, on kuitenkin se, että minusta tuntuu tätä keskustelua nyt seurattessani, että politiikan pöytätävät ovat pahasti rapautumassa. Vaikuttaa nimittäin siltä, että on ollut hyvin suuria vaikeuksia joillakin tahoilla päättää, mitä mieltä ollaan alkoholimonopolista tässä maassa. Vaikuttaa siltä, että on yritetty ajaa kaksilla rattaila tässä isossa, isossa kysymyksessä, ja viitataan tässä nyt tähän kadonneeseen pykälään, josta viime viikollakin puhuimme, joka poliittisten syiden vuoksi katosi tästä lakiesityksestä. Minä vain, puhemies, toivon sitä, että me emme joudu palaamaan tai te ette joudu palaamaan tähän asiaan myöhemmin toteamalla, että ohoh, vahingossa meni monopoli. Tämä on kauaskantoinen ja arvaamaton päätös, joka nyt on tehty. Tässä otetaan iso kansanterveydellinen ja kansantaloudellinen riski.”¹⁰⁹

Aineistosta käy ilmi, että suojelun kehyksessä Alkon rooli on tärkeä sen takia, että se on helppo ja selkeä työkalu kansalaisten suojelemiseen alkoholin haitoilta. Lisäksi Alko nähtiin tärkeässä osassa verotuksen kautta tapahtuvassa juomatottumusten ohjailussa haluttuun suuntaan.

4.3.3. Suojelun keinona tiede

Suojelun kehyksessä käytettiin myös vapauden kehystä enemmän tukena tiedettä. Tiede nivoutui teemana osaksi juuri tätä kehystä.

¹⁰⁸ Aino-Kaisa Pekonen (vas.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

¹⁰⁹ Susanna Huovinen (sd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

Tieteellä tarkoitetaan tässä tapauksessa viittauksia tutkimuksiin (esimerkiksi THL) tai asiantuntijalausuntoihin. Erityisesti lausuntokierrokselta saadut asiantuntijalausunnot olivat usein esiintyvä retorinen keino, kun suojelun kehyksessä keskusteltiin alkoholilain säätämisestä.

”Arvoisa puhemies! Olemme siinä mielessä päättäjinä onnekaassa tilanteessa, että alkoholi on asia, jota on tutkittu hyvin paljon Suomessa. Voimme siis jättää tällaiset epämääräiset argumentit siitä, mikä puolue luottaa ihmiseen ja mikä puolue ei, omaan arvoonsa ja sen sijaan peilata tätä hallituksen esitystä siihen tutkittuun tietoon, mikä on olemassa alkoholipolitiikan vaikutuksista.”¹¹⁰

”Herra puhemies! Täällä on edelleen niitä, jotka puolustavat tätä prosenttirajan korotusta, jotka eivät usko asiantuntijoita. Alkoholista yhteiskunnalle aiheutuvat suorat kustannukset ovat nyt jo noin 1,1 miljardia euroa vuodessa, ja näissä laskelmissa ei ole huomioitu alkoholin aiheuttamia välillisiä kustannuksia, kuten työstä poissaoloa tai tuottavuuden laskua krapulapäivinä.

Arvoisat edustajat, uskotteko te tilastotietoja? Uskotteko te näitä tilastotietoja, jotka löytyvät myöskin THL:n kotisivuilta, kun te ette usko näihin THL:n skenaarioihin? Yksi THL:n skenaario on, että alkoholin kulutus lisääntyisi 6 prosenttia tämän päätöksen myötä, ja 6 prosentin lisäys alkoholikuolleisuudessa merkitsisi 145 alkoholiperäistä kuolemaa lisää vuosittain. Arvoisat edustajat, ettekö te usko THL:n asiantuntijoita vieläään?”¹¹¹

Mielenkiintoista kyllä, vapauden kehyksen sisältä ei sinänsä lähdetty kiistämään asiantuntijalausuntoja: niistä ei vain keskusteltu.

4.4. Vapauden kehys eduskunnassa – Hallituksen linja

Kehysanalyysin avulla eduskunnassa syyskuussa pidetyistä puheenvuoroista nousee esille kolme teemaa, jotka muodostavat vapauden kehyksen eduskunnassa. Hallituksen

¹¹⁰ Li Andersson (vas.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹¹¹ Peter Östman (kd.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

edustajien puheenvuoroissa näyttää aineiston valossa olevan suosittua puhua normien purkamisesta, alkoholikulttuurista ja pienpanimoista.

Kehyksen sisällä viitattiin myös kansantalouteen ja ravintolamyyntiin, mutta ne eivät olleet kehystä määrittäviä teemoja. Ravintolamyynnistä ja kansantaloudesta puhuttiin myös muiden kehysten sisällä.

Näiden teemojen ympärille muodostuu yksi keskustelun kehyksistä, jonka olen nimennyt vapauden kehykseksi. Sille ominaista on yksilön vastuun ja vapauden korostaminen. Alla on kaksi esimerkkiä eduskunnassa käytetyistä puheenvuoroista.

“Me tarvitsemme uusia keinoja, joilla me voimme kitkeä alkoholihaittoja ja joilla voimme edistää vastuullista alkoholinkäyttöä, kun vanhat keinot eivät ole tepsineet. Senhän myöskin tutkimukset osoittavat, että me tarvitsemme myös uusia keinoja. Siksi kannatan monia tämän lakiesityksen muutoksia, koska ne ovat mahdollisuus muuttaa suomalaista alkoholikulttuuria. Me onnistuimme nuorten osalta — miksemme myöskin aikuisten osalta? Esimerkiksi Alkon aukioloaikoja lisätään: kello yhdeksään saavat Alkot olla auki. Minkä takia? Sen takia, että haluamme edistää illalliskulttuuria, että haetaan se viinapullo sieltä Alkosta. [Naurua sosiaalidemokraattien ryhmästä] Eli voidaan myöskin ajatella, että vapauttamalla alkoholikulttuuri muuttuu.”¹¹²

“Arvoisa puhemies! Suurin kysymys tässä nyt on se, luotammeko suomalaisiin siinä määrin, että pystymme vapauttamaan hieman vahvemmat alkoholijuomat kauppoihin, kioskeihin ja huoltoasemiin. Olemmeko me suomalaiset valmiita höllentämään liekaa siinä määrin, että esimerkiksi 5,5 prosentin vahvuista olutta voidaan jatkossa ostaa kaupan hyllyltä? Tänä debattikeskustelussa huomasin, että vapaamielisten vapaamielisyys päättyy näköjään siihen, kun käsittelyssä on alkoholilaki.”¹¹³

Vapauden kehykseen kuuluvissa puheenvuoroissa ei juurikaan lähdetty kiistelemään toisen suuren keskustelukehyksen, suojelevan kehyksen, kanssa vaan käytettiin oman kehyksen ja vapauden tematiikan ympärillä pyöriviä argumentteja. Yksilön

¹¹² Sari Sarkomaa (kok.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹¹³ Simon Elo (si.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

itseääräämisoikeus, valtion puolelta tulevan ”holhouksen” purkaminen ja elinkeinoelämän vapaus olivat ajatuksia, joihin kehyksen sisällä viitattiin.

Vapauden kehyksen sisällä puhuttiin myös yllättävän paljon pienpanimoiden tilanteesta. Pienpanimoita käytettiin esimerkkinä niin alkoholikulttuurin muuttumisesta kuin lain hyödyllisistä vaikutuksista kansantaloudelle. Myös ravintoloiden säätelyn purkaminen esiintyi puheenvuoroissa. Pienpanimoita koskevissa puheenvuoroissa jatkui myös normien purkuun liittyvä keskustelu, jossa korostettiin byrokratian purkamista ja yrittämisen edellytysten helpottamista.

”Herra puhemies! On hyvä, että tämä pitkään valmisteltu laki saatiin nyt eduskunnan käsittelyyn. Se, että byrokratiaa puretaan ravintolatoiminnan ympäriltä, on erittäin positiivinen asia. Samoin pienpanimoiden toimintaa ollaan helpottamassa niin, että siellä syntyy uusia työpaikkoja ja ennen kaikkea suomalaista kädentaitoa saadaan myytyä markkinoille. Se on positiivinen asia.”¹¹⁴

”Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä on hyvää pienpanimoiden toiminnan helpottaminen ja ravintoloita ja yleisötapahtumia koskevan vanhentuneen säätelyn purkaminen. Pienpanimoiden oikeus vähittäismyyntiin helpottaa niiden toimintaa ja edesauttaa pienyrittäjyyttä tältä osin.”¹¹⁵

”Uudistuksen myötä pienpanimot saivat oikeuden myydä ulos myös 5,5 prosentin rajaa vahvempia tuotteita. Tämä toivottavasti luo uutta yrittäjyyttä erityisesti maaseudulle ja vahvistaa entistä enemmän suomalaista olutkulttuuria ja paikallisuutta. Tällä hetkellä jos maaseudulla haluaa pienpanimo myydä ulos olutta suoraan, pitää perustaa elintarvikekioski omine valikoimineen, ja se on varsin byrokraattinen ja hankala menettely, jotta voi omia tuotteitaan myydä.”¹¹⁶

Pienpanimot olivat luonnollinen esimerkki, sillä lakiesityksessä pienpanimoiden tilanteeseen tuli merkittäviä muutoksia: mahdollisuus panimokauppaan ilman velvoitetta elintarvikekioskin perustamisesta. Pienpanimot saivat myös mahdollisuuden

¹¹⁴ Hannu Hoskonen (kesk.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹¹⁵ Esko Kiviranta (kesk.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹¹⁶ Jukka Kopra (kok.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

myydä yli 5,5-prosenttisia alkoholijuomia: prosenttiraja pienpanimoiden kohdalla ulosmyynnille oli lakiesityksessä 12 prosenttia.

4.4.1. Tieteen rooli

Vapauden kehyksessä ei juuri esiintynyt viittauksia tieteeseen. Ainoa tieteeseen viittaava teema kehyksen sisällä olivat muutamat viittaukset verotukseen. Hallituksen esitykseen kuului myös verouudistus, jonka tarkoitus oli nostaa alkoholin hintaa, jotta vaikutukset kansanterveyteen olisivat pienempiä.

Myös tilastoja käytettiin vapauden kehyksen puolustamiseen, kuten seuraavasta Jukka Kopran (kok.) lainauksesta ilmenee.

“Viime vuonna, kuten kaikki tiedämme, kumottiin liikeaikalaki ja tuli yhteensä 650 tuntia lisää aukioloaikoja, myyntiaikaa kauppoihin, mutta kuitenkin alkoholin myynti ei viime vuonna ole lisääntynyt. Vaikka saatavuus on parantunut, se ei ole vaikuttanut myyntiin. Nyt tämän teorian mukaan, mitä täällä on esitetty, myynnin olisi pitänyt kasvaa rajusti. Ainoa myynti, mikä on kasvanut, on se matkustajatuonti, eli sen määrä on lisääntynyt viime vuonna.”¹¹⁷

Tiede oli sen sijaan esillä paljon enemmän suojelun kehyksessä.

4.5. Sovittelun kehys

Suojeleva kehys ja vapauden kehys olivat suurimmat keskustelua määrittäneet kehykset. Niiden välistä löytyy kuitenkin joukko puheenvuoroja, joiden pohjalta aineistosta voi nostaa esille vielä kolmannen kehyksen.

Olen nimennyt tämän kehyksen sovittelun kehykseksi, sillä se on eräänlainen synteesi kahdesta pääkehyksestä. Samoin sen käyttäjät edustavat sekä hallituksen että opposition puolueita. Myös Helsingin Sanomissa tämän kehyksen käyttäjiä oli vaikea lokeroita tiettyyn poliittiseen ryhmään kuuluvaksi.

Sovittelevan kehyksen syntymiseen on luonnollinen selitys. Keskustan hajaantuneet rivit prosenttikysymyksessä johtivat siihen, että prosenttirajasta tuli kansanedustajille

¹¹⁷ Jukka Kopra (kok.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

omantunnon kysymys, jossa ryhmäkuri ei enää pitänyt. Näin myös keskustelussa oli enemmän liikkumavaraa oppositio–hallitus-akselilla.

Toinen kehyksen syntyyn vaikuttanut tekijä oli perussuomalaisten hajoaminen kesken hallituskauden. Alkoholilaki oli perussuomalaisille tärkeä lakialoite hallituksessa, joten oppositiossa takkia ei kokonaan käännetty. Hajanaisia sovitteluvaan kehykseen kuuluvia puheenvuoroja kuultiin myös RKP:n riveistä. Sosiaalidemokraateista puolestaan Timo Harakka erottautui puheenvuoroillaan puolueen linjasta ja edusti enemmän sovittelun kehystä kuin muut puolueensa edustajat.

Sovitteleavan kehyksen tärkein teema on alkoholiprosentti. Kehyksen sisällä puheenvuorot noudattelivat pitkälti samaa kaavaa: lakiesitys on muuten hyvä, mutta päivittäistavarakaupassa myytävän alkoholin prosenttien nostosta ei oltu sataprosenttisesti samaa mieltä. Alla muutama esimerkki.

“Kannatan siis alkoholilakia kokonaisuutena, mutta sosiaali- ja terveystieteiden mietinnön mukaisesti en olisi halunnut, että kaupassa myytävän alkoholin prosenttirajaa nostetaan. Mutta koen, että kun eduskunnan enemmistön tahto on ilmaistu selvin mutta niukoin luvuin, pulinat pois ja tästä mennään eteenpäin. Toivon, että tässä asiassa jos jossakin olisin väärässä, mutta mikään ei anna olettaa sitä, etteikö alkoholihaittoja tuon prosenttikorotuksen myötä tulla näkemään, ja niihin tulevissa hallituksissa joudumme reagoimaan.”¹¹⁸

“Siinä mielessä tämän hallituksen esityksen pohtiminen on ollut hyvin hyvin vaikeaa minulle, ja sen tautta olen huolellisen harkinnan jälkeen päätenyt tähän nykyiseen menettelyyn, jossa nämä väkevät oluet ja limuviinat, lonkerot sun muut säilyvät edelleen Alkon hyllyllä ja Alko säilyy myös maaseutukunnissa ja että tätä muilta osin erinomaista lakiesitystä viedään hallituksen esityksen mukaisesti, koska esimerkiksi pienpanimotoiminnan elvyttäminen tai sen parantaminen on erittäin kannatettavaa ja se tukee suomalaista työtä. Mutta tämän 4,7 prosentin rajan säilyttäminen nykyisellään niin, että väkevämmät oluet ja lonkerot myydään edelleen Alkossa, on mielestäni se parempi vaihtoehto. Toki luen vielä sosiaali- ja terveystieteiden mietinnön huolella ja siihen liittyvät

¹¹⁸ Hannakaisa Heikkinen (kesk.). Täysistunnon puheenvuoro PTK 144/2017 vp.

asiantuntijalausunnot, mutta jo kuultuani nämä tämän päivän puheet olen hyvin vakuuttunut siitä, että tämä valitsemani linja on omalta kohdaltani oikea.”¹¹⁹

Sovittelevaa kehystä määrittää moraalinen ongelma lain mahdollisista vaikutuksista: onko prosenttirajan nostaminen pienempi paha kuin lakiesityksestä saatavat hyödyt?

4.5.1. Keskustan rooli

Keskustan rooli lakiesityksen synnyttämässä kehyksissä on hämärä. Keskustan kansanedustajat osallistuivat keskusteluun kaikista kolmesta kehyksestä. Myös sovittelevan kehysten sisällä heidän määränsä oli suuri.

Näkökulmarelativismi auttaa ymmärtämään nopeasti katsottuna ongelmallista tilannetta. Alkoholilaki on keskustan kansanedustajille erittäin vaikea pala purtavaksi, sillä se asetti monet kansanedustajan miettimään oman ja heidän viiteryhmänsä, keskustapuolueen, kantojen eroavaisuuksia.

Keskusta on perinteisen alkiolaisuuden hengessä suhtautunut penseästi alkoholiin. Alkoholi on nähty enemmänkin paheellisena asiana, jonka käyttöä mahdollisuuksien mukaan suitsittava.¹²⁰ Samaan aikaan keskusta on kannattanut yhdessä kokoomuksen kanssa vapaan markkinatalouden periaatteita. Tämän osittaisen epäsuhtauden voi nähdä yhtenä puolueen hajaantuneisuuden syynä. Pitää myös muistaa, että normien purku oli Sipilän hallituksen yksi kärkihankkeita, joiden avulla myös vaalit voittiin. Puolueen hajanaisuus on suurta nimenomaan siinä kontekstissa, että keskusta oli pääministeripuolue, joka vei asiaa hallituksessa eteenpäin.

Alkiolaisuuden perintönä tuleva kielteinen suhtautuminen alkoholiin on ristiriidassa myös monen nykyisen puolueen kannatusalueen intressien kanssa. Kauppojen vapaammat aukioloajat ja Alkon tuotteiden siirtyminen vähittäiskauppaan voi nähdä piristysruiskeena, jonka syrjäseutujen kaupat ja paikkakunnat tarvitsevat pysyäkseen elinkelpoisina.

Myöskään maatalouden roolia ei tule väheksyä. Keskustan kannattajakunnasta löytyy paljon tahoja, jotka hyötyvät suoraan tai välillisesti alkoholilainsäädännön höllentämi-

¹¹⁹ Hannu Hoskonen (kesk.) 19.9.2017. Täysistunnon puheenvuoro PTK 89/2017 vp.

¹²⁰ Takala 1979, 244.

sestä. Esimerkiksi suomalaisen oluen menekien kasvu tarkoittaa lihavampaa tilipussia myös suomalaisille viljelijöille.

Nämä ideologiset ristiriidat keskustan sisällä johtivat siihen, että puolueen edustajat osallistuivat keskusteluun kaikkien kolmen kehysten sisällä. Keskustan kansanedustajat Mikko Kärnä ja Pekka Puska edustivat puoluetovereina saman asian absoluuttisia ääripäitä.

4.6. Yhteenveto kehyksistä

Eduskunnassa käydystä keskustelusta nousi esille kolme kehystä. Nämä olivat vapauden, suojelun ja sovittelun kehukset.

Kehykset muotoutuvat tiettyjen aineistosta esiin nousevien avaintemojen ympärille. Vapauden kehyksessä nämä teemat ovat normien purku, alkoholikulttuuri, pienpanimot ja kansantalous. Suojelun kehyksessä ne ovat puolestaan kansanterveys, Alkon asema, vähittäismyynti, tiede ja huoli nuorista. Sovittelun kehyksessä tärkein teema on prosenttiraja.

Kehykset noudattavat melko hyvin opposition ja hallituksen jakolinjoja. Vapauden kehys muodostuu hallituksen edustajien puheenvuoroista. Suojelun kehyksessä äänessä ovat puolestaan opposition edustajat. Kolmas, sovittelun kehys, koostuu sen sijaan sekä hallituksen että opposition puheenvuoroista.

Oman mausteensa kuvioon tuovat keskustan, perussuomalaisten ja ruotsalaisen kansanpuolueen kansanedustajat, jotka eivät suoraan osu näihin muottoihin. Osa heistä muodosti niin sanotun sovittelevan kehysten, mutta erityisesti keskustan sisällä kansanedustajia löytyi kaikista kolmesta kehyksestä.

LOPPULAUSE

Keskustelu Suomen alkoholilainsäädännöstä oli vuonna 2017 vilkasta. Helsingin Sanomissa julkaistiin vuonna 2017 190 alkoholilakia tavalla tai toisella sivuavaa kirjoitusta. Samaan aikaan Suomen eduskunnassa asiaa sivuttiin 576 puheenvuorossa, joista tässä tutkimuksessa otettiin aikarajauksen puitteissa huomioon 243 kappaletta.

Kehysanalyysin avulla aineistosta nousi esiin kolme yläkehystä, jotka ovat tämän tutkimuksen tärkein anti. Alkoholilain uudistuksesta käyty keskustelu voidaan nähdä suojelun, vapauden ja sovittelun kehysten läpi.

Suojelun kehysten kantavat teemat olivat prosenttiraja, Alkon asema ja huoli nuorista. Tärkein teema oli kuitenkin kansanterveys, joka niputti suurimman osan kehysten teemoista yhteen. Suojelun kehyksessä suomalaiset kansanedustajan ja Helsingin Sanomissa asiansa esille saaneet halusivat suojella suomalaisia alkoholin haitallisilta vaikutuksilta kansanterveyden nojalla.

Vapauden kehysten tärkeimmät teemat olivat alkoholikulttuuri, normien purku, pienpanimot ja kansantalous. Tässä kehyksessä korostettiin yksilön vapautta ja vastuuta omista tekemisistään. Kaiken taustalla oli eteenpäin vievänä voimana hallituksen normienpurkuun liittyvä kärkihanke. Normien, työnteen ja yrittämisen esteiden purkaminen summaa kehysten sisällä käydyä keskustelun.

Kolmas aineistosta löytynyt yläkehys on sovittelun kehys. Sen sisällä korostettiin lakimuutoksen hyviä puolia samaan tapaan kuin vapauden kehyksessä. Samaan aikaan kehysten sisällä korostettiin prosenttirajan noston vaikutuksia kansanterveyteen. Suhtautuminen prosenttirajaan on myös teema, joka erotti sovittelun kehysten vapauden kehyksestä.

Suomalainen alkoholikeskustelu näyttää analyysin valossa jakautuneen kahteen suureen kehykseen, jotka eivät juuri keskustele toistensa kanssa. Alkoholipolitiikkaa tehdään äänestäjille ja kehysten välillä ei ole juuri dialogia. Keskustelun raamit ovat silti joustavia, sillä vaikka pääpiirteet voi hahmottaa oppositio–hallitus-akselilla, ei tämä jakolinja ole kiveenhakattu. Keskustan kansanedustajien näkemysten eroavaisuudet olivat hyvä esimerkki tästä.

Tutkimus on alku kehysanalyysin käytölle suomalaisessa alkoholitutkimuksessa. Jatkotutkimuksen kannalta metodi olisi mielenkiintoinen työkalu myös alkoholihistorian muiden taitoskohtien tarkasteluun. Ovatko keskustelun kehykset pysyneet samana vuosien saatossa? Miten alkoholistia puhuttiin eduskunnassa esimerkiksi keskioluen vapauttamisen yhteydessä?

LÄHTEET

I Painetut lähteet

Lait ja säädökset

Alkoholilaki 459/1968

Alkoholilaki 1102/2017

Eduskunnan pöytäkirja PTK 89/2017 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 144/2017 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholi- ja alkoholijuomaverosta annetun lain liitteen muuttamisesta HE 169/2017 vp.

Laki väkijuomista 45/1932

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat 2017

II Elektroniset julkaisut

Hautamäki, Antti 2018: *Näkökulmarelativismi. Tiedon suhteellisuuden ongelma.*

Noudettu osoitteesta

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59782/korjattu_sophi142_Nakokulmarelativismi.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Karvonen, Erkki 2000: "Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen", *Media & Viestintä*, 23(2). Noudettu osoitteesta

<https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61529>

Sosiaali ja terveysministeriö. Hallituksen esitys alkoholaiksi.

<http://stm.fi/hanke?tunnus=STM075:00/2011> (Luettu 22.9.2019).

Sosiaali ja terveysministeriö. Alkoholain kokonaisuudistus. <http://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> (Luettu 22.9.2019).

Takala, Jukka-Pekka 1979: *Alkoholi ja yhteiskunta Santeri Alkion ajattelussa*. Noudettu osoitteesta <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128400/ap-1979-5-takala.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Valvira 2018: *Alkoholijuomien anniskelu -ohje*. Noudettu osoitteesta

https://www.valvira.fi/documents/14444/221693/Alkoholijuomien_anniskelu.pdf/7eb96d8e-1be8-c5d8-c08f-950738a1a9a3

III Tutkimuskirjallisuus

Harju, Aki 2019: *Pohjoisen kaivokset suomalaisissa sanomalehdissä*. Oulun yliopisto, Oulu 2019.

Häikiö, Martti 2007: *Alkon historia: valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932-2006*. Otava, Helsinki 2007.

Kaartinen, Aija 2011: *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi: naisten kieltolakimieli-
piteet ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Lepistö-Johansson, Piia 2010: "Frame Analysis", *Encyclopedia of Case Study Research*. Sage, Los Angeles 2010.

Maunu, Antti 2017: *Humalan tällä puolella. Alkoholikeskustelun uudet tuulet*. ELO-säätiö, Kiriprintti, Helsinki 2017.

Mercado, Maria Teresa 2016: "Media representation of Climate Change in the Argentinean Press", *Environmental Journalism*. London, Routledge 2016.

Piispa, Matti 2018: *Päihdetutkijan perintö: 13 artikkelia päihteistä ja valistuksesta*. Enostone, Tampere 2018.

Pulkinen, Jonna 2015: *Kieltolaki: kielletyn viinan historia Suomessa*. Minerva, Helsinki 2015.